

KALEMNAME

e-ISSN: 2651–3595

Aralık/December 2021, 12: 34–66

Kerbelâ Hadisesine Dair Bir Risale: Edhem’in Vak‘a-i Kerbelâ’sı

Ekrem BEKTAŞ

Prof. Dr., Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

Professor Doctor, University of Harran Faculty of Turkish Language and Literature

Department of Classical Turkish Literature

Şanlıurfa, Turkey

ebektas@harran.edu.tr

0533 730 48 68

ORCID orcid.org/0000-0001-9205-2913

Salih ÇETİN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

Graduate Student, University of Harran Faculty of Turkish Language and Literature

Department of Classical Turkish Literature

Şanlıurfa, Turkey

salih.ctn@outlook.com

0546 291 62 01

ORCID orcid.org/0000-0002-3423-0125

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 26.10.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 25.11.2021

Yayın Tarihi/Published: 24.12. 2021

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Aralık/ December

Issue: 12; **Sayfa/Pages:** 34–66

Atıf / Cite as: Bektaş, Ekrem-Çetin, Salih. “Kerbelâ Hadisesine Dair Bir Risale: Edhem’in Vak‘a-i Kerbelâ’sı”. Kalemname 12 (Aralık 2021), 34–66

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi/Kırıkkale University, Faculty of Islamic Sciences, Kırıkkale, Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kalemname>

Öz

İçinden çıktığı toplumun düşünce ve inançlarına paralel olarak asırlar boyu hatırlanmaya ve yaşatılmaya gayret edilen kimi hazin olaylar vardır. Bu olaylar ilahî bir kuvvetle bağdaştırıldığında toplum tarafından gelenekselleşen birtakım ritüellerle sosyal, kültürel ve sanatsal faaliyetlerde ifadesini bulur. Bu hazin olaylardan biri Hz. Hüseyin ve beraberinde yer alan 70'i aşkın kişinin 10 Ekim 680 tarihinde Yezid'in kuvvetleri tarafından şehit edilmeleri hadisesidir. Ortak inanıştan gelen anlayış ve inanışlar etrafında topluma ait olan değerlerle belirli bir düzlemde paylaşılan bu hadise, beslendiği sosyal yapı ile İslamî ve edebî bir zevk etrafında şekillenmiştir. Kerbelâ hadisesi mersiye, maktel-i Hüseyin, Muharremiyeler gibi edebî türlerle işlenerek Arap ve Fars edebiyatının ardından Türk edebiyatında da üzerine onlarca eser tertip edilen bir konu hâline dönüşmüştür. Bu hadisenin ele alındığı eserlerden biri de Edhem'in *Vak'a-i Kerbelâ* adlı risalesidir. Çalışmamızın esasını oluşturan bu eser, tarihî bir vesika özelliği arz etmektedir. Mensur olarak kaleme alınan bu çalışmada risalenin üslup ve muhteva yönünden incelemesi gerçekleştirilmiş ve eserin çevriyazısı verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Edhem, Vak'a-i Kerbelâ, Hz. Hüseyin, Muhteva.

A Treaty On The Karbala Event: Edhem's Vak'a-i Karbala

Abstract

There are some sad events that have been tried to be remembered and kept alive for centuries in parallel with the thoughts and beliefs of the society they came from. When these events are associated with a divine force, it finds its expression with some rituals and social, cultural and artistic activities that are traditionalized by the society. One of these sad events was Hussein and more than 70 people with him were martyred by Yazid's forces on October 10, 680. This event, which is shared on a certain level with the values belonging to the society around the understanding and beliefs coming from the common belief, has been shaped around an Islamic and literary pleasure with the social structure it is nourished by. It has become a subject on which dozens of works have been written in Turkish literature after Arabic and Persian literature by being processed with literary genres such as elegy, death of Hussein, sacrednesses. One of the works dealing with this event is Edhem's treatise called *Vak'a-i Karbala*. This work, which constitutes the content of our study, presents a historical document feature. In this study, which was written in prose, the treatise was analyzed in terms of style and content, and the translation of the work was given.

Keywords: Classical Turkish Literature, Edhem, Vak'a-i Karbala, Hussein, Content.

GİRİŞ

Kerbelâ olayı, zamanla âdetâ bir kült hâlini almış ve kaleme alınan bazı eserlerde yeni inançlar etrafında şekillenmiştir. Pek çok şairin his ve hayal dünyalarının ortaya konulmasında bir sembol hâline gelen Kerbelâ olayı müşterek bir bilinçaltı etrafında oluşan zihniyet dünyası ile kendi içerisinde farklı yorumlamaların ve hislerin ifadesi olmuştur.¹

İçinden çıktığı toplumun düşünce ve inançlarına paralel olarak asırlar boyu hatırlanmaya ve yaşatılmaya gayret edilen bu olay gelenekselleşen birtakım ritüellerle ifadesini bulmuş, sosyal, kültürel ve sanatsal faaliyetler etrafında yaşatılmıştır. Bu olayda bazı sırların ve hikmetlerin bulunduğu yönündeki tecessüslere ve batını yorumlara yol açan birtakım görüşlerle birlikte Kerbelâ hadisesi; din, dil ve kültürel aktarım zemininde farklı coğrafyalarda ele alınmıştır.²

İnsan duygusunun temelinde sanat mefhumu etrafında şekillenen bu hadiseler, kimi zaman edebî metinlerde olaya işaret eden bir telmih çerçevesinde kimi zaman bir manzume etrafında kimi zaman ise müstakil olarak ele alınmıştır.³ Bu yansımaların temelinde Hz. Hüseyin'in Hz. Muhammed'in torunu olması ve yaşanan hadiselerin oluşturduğu derin sarsıntılar ve yaralar etkili olmuştur.

İlk dönemlerde siyasî baskılar nedeniyle bu hadise hakkında yazılanlar sınırlı kalmış buna rağmen bazı İslam kaynaklarında müellifi bilinmeyen pek çok beyite rastlanılmıştır.⁴ Bu kaynakların işaret ettiklerine göre ilk şiiri söyleyenler Haşimoğulları'dır. Bu mersiyelelerinden biri Ebû Tâlib'in oğlu Âkil'in kızı tarafından söylenmiş şiirdir.⁵ Yine Süfyân b. Mus'ab (ö. 120/738) Ehl-i Beyt hakkında yazdığı şiirde de Kerbelâ olayına değinmiştir.⁶ Bugünkü bilgilere göre Arap edebiyatında kayıtlara geçen ilk müstakil şiir örneği ise Ebu'l-Esved ed-Düelî (ö. 69/688) tarafından nazm edilen bir gazeldir.⁷

Arap edebiyatında bu türün ilk müstakil örneği Câbir el-Cu'fî (ö. 128/746) tarafından yazılmıştır. Ancak günümüze ulaşan ilk müstakil maktel metni Ebû Mihnef Lut b. Yahyâ el-Ezdi'nin (ö. 157/774) *Maktelü'l-Hüseyin*'idir. Ebû Mihnef'in eseri gerek yapı gerek içerik olarak daha sonra yazılan maktellere model teşkil etmiştir.⁸

Arap edebiyatında pek çok örneği görülen maktel türü zamanla Fars edebiyatına konu olmaya başlamış ve geniş yankılar uyandırmıştır. Hiç şüphesiz bu yankıların oluşmasında Farsların Şiiliği benimsemeleri etkili olmuştur. Bu edebiyat içerisinde ilk örnekler 12. asırda görülmeye başlanmış ve

¹ Gökhan Alp, "Seyyid Süleyman Aşki'nin Kerbelâ Hadisesine Dair Risalesi: Hülâsa-i Vâveyla Seyyidü's-Şühedâ", *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 13/2 (Ağustos 2021), 731-732.

² Alp, "Seyyid Süleyman Aşki'nin Kerbelâ Hadisesine Dair Risalesi: Hülâsa-i Vâveyla Seyyidü's-Şühedâ", 731-732.

³ Gökhan Alp, "Kerbelâ Vak'asında Farklı Bir Üslup ve Muhteva: Mehmed Nâzım Paşa'nın Kerbelâ Risalesi", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 5/2 (Ağustos 2021), 860.

⁴ Müslüm Yılmaz, *Klasik Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 326.

⁵ Yılmaz, *Klasik Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi*, 327.

⁶ Rıza Kurtuluş, "Kerbelâ (Arap Edebiyatında Kerbelâ)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/273.

⁷ Kurtuluş, "Kerbelâ (Arap Edebiyatında Kerbelâ)", 25/273.

⁸ Şeyma Güngör, "Maktel-i Hüseyin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/456.

ilk Farsça Kerbelâ mersiyesi bu yüzyılda Kavvâmî-i Râzî (ö.?) tarafından yazılmıştır.⁹ Bu örneklerin dışında müstakil olmasa da Feridüddin-i Attâr (ö. 1221), Sadî-i Şîrâzî (ö. 1292) gibi isimler şiirlerinde Kerbelâ olayında şehit olanları methetmiş ve Hz. Hüseyin'in şehadetine yer vermişlerdir.¹⁰

Fars edebiyatında en çok rağbet edilen maktel örneği Hüseyin Vâiz-i Kâşifi (ö. 1505) tarafından kaleme alınan *Ravzatü's-Şühedâ* isimli eserdir. Herât'ta 1502 yılında yazılan eser on bab ve bir hâtimeden müteşekkildir.¹¹ *Ravzatü's-Şühedâ* Fars edebiyatında ilk maktel örneği değildir fakat Fars ve Türk edebiyatında kendisinden sonra yazılan maktellere model teşkil etmiştir. Kâşifi'nin makteline Ebu'l-Mefâhir-i Râzî (ö.?)'nin *Maktelü's-Şühedâ*, Mevlâ Hasan Sebzvârî (ö.?)'nin *Mesâbihü'l-Kulûb*, Âsî (?)'nin *Maktelü's-Şühedâ* gibi eserler kaynaklık etmiştir.¹²

Arap ve Fars edebiyatlarında geniş yansımalar bulan Kerbelâ olayı, bu edebiyatların akabinde Türk edebiyatında işlenmeye başlanmış, İslamiyet ile birlikte *Saltuk-nâme*, *Müseyyeb Gâzî*, *Battal Gâzî* gibi mensur eserlerde hadise geniş olarak yer almıştır. Yine Türk edebiyatının önemli eserlerinden olan Dede Korkud'da da bu konuya telmihler söz konusudur.¹³

Kerbelâ olayı Türk şiirinde genellikle mersiye merkezli olarak işlenmiştir. Bu alanda müstakil olarak zikredilebilecek ilk mersiye örneği Yazıcıoğlu Mehmed'in (ö. 1453) *Muhammediye* isimli eserinde yer almaktadır. Sinan Paşa'nın (ö. 1486) *Tazarru-nâme*'sinde "Na't-i Emîru'l-Mü'minîn Hüseyin Radiyallâhu 'Anh" başlığını taşıyan mersiye Türkçe mersiyeler arasında mensur olan tek örnektir.¹⁴

Türk edebiyatında ilk maktel örneği ise Yûsuf-ı Meddâh¹⁵ (ö.?) tarafından yazılan *Maktel-i Hüseyin* adlı eserdir. Manzum olarak yazılmış makteller arasında Yahyâ b. Bahşî'nin (ö. ?) *Maktel-i Hüseyin*; Lami'î Çelebi'nin (ö. 1532) *Maktel-i Âl-i Resûl*; Hacı Nûreddîn'in (ö. 1530-31'den sonra) *Vak'a-i Kerbelâ*; Adanalı Nevrûz b. İsâ'nın (ö. 1816'dan sonra) *Manzûme-i Kıssa-i Kerbelâ* gibi eserler yer almaktadır.

Edebiyatımızda bu alanda yazılmış en önemli eser Fuzûlî'nin (ö. 1556) *Hadikatü's-Sü'edâ* adlı manzum-mensur eseridir. Kâşifi'nin eseri örnek alınarak oluşturulmuş olan bu çalışma, kendisinden sonra yazılan Türkçe maktellere örnek teşkil etmiştir. Manzum-mensur olarak yazılmış makteller arasında Câmî-i Rûmî'nin (ö.?) *Sa'âdet-nâme*; Âşık Çelebi'nin (ö. 1572) *Tercüme-i Ravzatü's-*

⁹ Rıza Kurtuluş, "Kerbelâ (Fars Edebiyatında Kerbelâ)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/273.

¹⁰ Yılmaz, *Klasik Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi*, 341.

¹¹ Güngör, "Maktel-i Hüseyin", 27: 456.

¹² Ertuğrul Ertekin, "Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyin'ler", *Âşinâ* Dergisi 7/23-24 (Kış-İlkbahar 2006), 84-85.

¹³ Yılmaz, *Klasik Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi*, 353-354.

¹⁴ Bünyamin Çağlayan, *Kerbelâ Mersiyeleri* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997), 37.

¹⁵ Günümüze kadar yapılan çalışmaların pek çoğunda bu isim Kastamonulu Şâzî olarak zikredilmiştir. Yine bazı çalışmalarda Lut oğlu Yahyâ, Âşık ve Şâdî Meddah gibi isimlerle bu iş daha girift hale getirilmiştir. Bu müellifin Yûsuf-ı Meddâh olduğu hakkındaki malumatlar için bkz. Kenan Özçelik, *Yûsuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük)* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008); Kenan Özçelik, "Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?", Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat), *Uluslararası Kerbelâ Sempozyumu*, ed. Alim Yıldız (Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010), 2/7-15.; Gökhan Alp, "Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi: Konuyu Kendi Realitesine Uygun Konumlandırma Çabası -Eksiklikler, Tespitler, Literatür-", *International Journal of Filologia*, 3/4 (Kış 2020), 59-61.

Şühedâ; Eğirdirli Şerîfi Mehmed Efendi'nin (ö. 1578) *Şevâhidü's-Şühedâ ft Mekâyidi'l-A'dâ*; Fazlullâh Rahîmî'nin (ö. 1924) *Gülzâr-ı Hasaneyn* gibi eserler zikredilebilir.

Sâfi'nin *Kerbelâ-nâme*; Halis Efendi'nin *Vak'a-i Kerbelâ*; Ali Ferruh'un *Kerbelâ*; Mehmed Nâzım'ın *Kerbelâ*; Hilmizâde İbrâhim Rifat'ın *H. Hüseyin Radiyallâhu anhu Vak'a-i Dil-sûz-ı Kerbelâ*; Ziyâ Şakir'in *Kerbelâ Vak'ası* gibi eserler sade bir dille hikaye ve roman üslubuyla yazılmış eserlerdendir.¹⁶ Çalışma konumuz olan *Vak'a-i Kerbelâ* adlı eser de bunlar arasında zikredilebilir.

EDHEM'İN VAK'A-İ KERBELÂ'SI

Edhem hakkında yapılan biyografik taramalar neticesinde ne yazık ki hiçbir kayda erişemedik. Haliyle Edhem'in hayatı ve sanatı hakkında da bir bilgiye sahip değiliz. Edhem hakkında tek çıkış noktamız, inceleme konumuz olan, *Vak'a-i Kerbelâ*¹⁷ adlı eserdir. Ancak bu eserde de müellif hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Eserin basım tarihinden (h. 1291/1874-1875) yola çıkarak Edhem'in 19. asır müelliflerinden olduğu ve ölüm tarihinin ancak 1874 ve sonrası olabileceği sonucuna varıyoruz. Mahmud Kemâl İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde (Sakızlı İbrahim) Edhem Efendi biyografisinde yer alan malumata dayanarak Müslüm Yılmaz, *Klasik Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi* isimli doktora çalışmasında Edhem'in Sakızlı İbrahim Edhem Efendi olabileceği yönünde bir bilgi vermişse de bu bilgi ancak tahmin düzeyinde olup ihtiyatla yaklaşmayı gerektirmektedir.¹⁸

Vak'a-i Kerbelâ'nın rika yazısıyla yazılmış bir nüshası İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi Şevket Rado Yazmaları 470 numarada kayıtlıdır. Bu eser Mehmed Cevdet adına kayıtlı olup eserde yer alan mersiye'nin mahlas beytinde "Edhemâ" yerine "Cevdetâ" yazmaktadır.¹⁹ *Vak'a-i Faci'a-i Kerbelâ* başlığını taşıyan bu eserin Edhem'in *Vak'a-i Kerbelâ*'sı olduğuna şüphe yoktur. Bu hatalı kayıtla beraber Princeton Üniversitesi Türkçe Yazmaları koleksiyonu numara Garrett Collection Barudi Series Ottoman Turkish 1932Yq'da Edhem adına kayıtlı olan eser Fuzûlî'nin *Hadikatü's-Sü'edâ*'sıdır.²⁰

Vak'a-i Kerbelâ, 50 sayfadan müteşekkil mensur bir eserdir. Eserde Farsça 1 beyit ve 1 mısra, 2 Türkçe beyit ve 8 beyitten müteşekkil Türkçe bir mersiye yer almaktadır. Bu şiir örneklerine ek olarak olayların anlam akışına paralel olarak iktibas edilen ayet ve hadisler göze çarpmaktadır. Eserde genellikle bir soru-cevap, sitem-serzeniş ve temenni etrafında şekillenen diyaloglar eserin tarihî hüviyetinin yanında edebî yönünü öne çıkaran unsurlardandır. Ayrıca eserde zaman zaman rüyalara yer verilmesi esere menkıbevî bir hava katmaktadır.

¹⁶ Mustafa İsmet Uzun, "Kerbelâ (Türk Edebiyatında Kerbelâ)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2002) 25/275.

¹⁷ Edhem, *Vak'a-i Kerbelâ*, (İstanbul: Vezirhanı Dikran Karabetyan Matbaası, 1291/1874-1875), 1-50.

¹⁸ Yılmaz, *Klasik Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi*, 686.

¹⁹ Yılmaz, *Klasik Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi*, 687.

²⁰ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, "Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı" (Erişim 2 Ağustos 2021).

Vak'a-i Kerbelâ tarihî yönü ağır basan bir eserdir. Eserde kullanılan dil, kurulan terkipler göz önüne alındığında eserin orta nesir üslubu ile yazıldığını söylemek mümkündür. Zira eserde yer yer kullanılan seci; Farsça, Arapça kelime ve terkiplerin Türkçeye baskın olması ve kısmen sanat endişesinin göze çarpması bu eserin öne çıkan özelliklerindedir. Bununla beraber eserde göze çarpan hususlardan biri müellifin uzun uzadıya kurduğu cümlelerdir.

MUHTEVA

Herhangi bir mukaddimeye yer verilmeyen *Vak'a-i Kerbelâ* adlı eser, Muaviye'nin ölümünün ardından makamına oğlu Yezid'in geçmesi ve Yezid'in kendi liderliğini kabul ettirmek için kendi emirliğinde bulunan/bulunmayan kimselere hediyeler ve mektuplar göndermesi bahsi ile başlar. Gönderilen mektupların muhataplarından biri Medine Valisi Velid b. Ukbe'dir. Mektupta Medine halkının ve bilhassa önde gelen kimselerinden olan İmâm Hüseyin, Abdullâh b. Ömer, Abdurrahmân b. Ebî Bekr ve Abdullâh b. Zübeyr'in biat ettirilmelerine dair Yezid tarafından gönderilen emirler yer alır.

Yezid'in gönderdiği mektubun ardından olaylar, Velid b. Ukbe'nin Hz. Hüseyin ve onun yanındakileri davetiyle devam eder. Hz. Hüseyin, Velid b. Ukbe'nin görüşme teklifini kabul etmeyince Velid b. Ukbe görüşme teklifinde ısrarcı olup ikinci defa davet gönderir. Bunun üzerine Hz. Hüseyin, beraberinde bulunan birkaç kimseyi yanına alarak Velid'le görüşmeye gider. Hz. Hüseyin, Velid'e Yezid'e biat konusunda tek başına karar vermenin uygun olmayacağını, halkına da danışması gerektiğini söyleyip oradan ayrılır. Hz. Hüseyin'in Velid'in biat teklifini reddetmesi üzerine Velid, Abdullâh b. Zübeyr'i davet eder ancak Abdullâh b. Zübeyr Mekke'ye firar eder. Abdullâh b. Zübeyr'i elinden kaçıran Velid, Zübeyr'in bazı akrabalarını ve samimi arkadaşı Abdullâh b. Mutî' el-Adevî'yi tutuklatır.

Velid'in Abdullâh b. Mutî'yi tutuklatması bir dizi halinde gelişecek olan hazin olayların habercisidir. Öyle ki Abdullâh b. Mutî'nin tutuklandığını öğrenen akrabaları, Mutî'nin hapsedildiği yerin kapısını kırıp onu kurtarırlar. Bu olay üzerine Velid'in öfkesi giderek artar. Velid gibi Yezid taraftarı olan Mervân b. Hakem de Hz. Hüseyin'e Yezid'e biat etmesini defaatle bildirir. Olumlu cevaplar alamayan Mervân b. Hakem bir yandan Hz. Hüseyin'e tehditler savururken bir yandan da Velid'i dolduruşa getirir. Gazaba gelen Velid, bu durumların ardından Yezid'e olayları beyan eden bir mektup yazar. Yezid'in Velid'e cevap olarak yazdığı mektupta Hz. Hüseyin'in katledilmesi emri verilir.

Olaylar, Hz. Hüseyin'in iki gün boyunca Ravza-i Mutahhara'da kalmasıyla devam eder. Hz. Hüseyin ilk gün gönülde hasıl olan şikayetlerini dile getirir. İkinci gün ise rüyasında Hz. Peygamber'i görür ve Kerbelâ adı verilen yerde şehadete erişeceği müjdesini alır. Bu rüyanın ardından Hz. Hüseyin durumu bazı yakınlarına anlatır ve Medine'den Mekke'ye doğru yola çıkar. Hz. Hüseyin'in Mekke'ye

doğru gittiğini duyan Kûfe halkı, Hz. Hüseyin'e kendisine bağlı olduklarını bildiren haberler gönderirler. Hz. Hüseyin ise Kûfe'nin içinde bulunduğu durumu görmesi için Müslim b. Akîl'i Kûfe'ye gönderir ve Kûfe halkının ona biat etmelerini ihtiva eden bir fermanname yazar.

Müslim b. Akîl Kûfe'ye vardığında halkı etrafına toplar ve kısa sürede pek çok taraftar edinir. Bu durumdan dolayı bir hutbe veren Kûfe hâkimi Numân b. Beşîr söylemleri ve kapıldığı rehavetten dolayı Yezid tarafından görevinden azledilir. Numân b. Beşîr'in yerine Kûfe hakimliğine Ubeyd b. Ziyâd tayin edilir. Ubeyd b. Ziyâd'ın Kûfe hakimliğine gelmesiyle Hz. Hüseyin taraftarlarına yönelik tehdit, baskı ve zulümler ziyadeleşir. Bunun üzerine Müslim b. Akîl Kûfe halkı ile birlikte Darülemare'yi kuşatır ancak Ubeyd b. Ziyâd'ın tehditleri ile Kûfe halkı Müslim b. Akîl'i yalnız bırakır ve Müslim b. Akîl, Tav'a adında bir ihtiyar kadının evine sığınır, daha sonra Şamlı biri tarafından öldürülür. Müslim b. Akîl'in ölümünden sonra Hânî b. Urve şehit edilir. Yezid'in emri ile bu katledilen iki kişinin başı Şam kapısına astırılarak Hz. Hüseyin'i katletmesi emri Ubeyd b. Ziyâd'a bildirilir.

Buraya kadar bahsi geçen olaylar genellikle Hz. Hüseyin'in haricindeki kimselerin etrafında cereyan eder. Hz. Hüseyin'in Mekke'den Irak'a seferleri ve şehadete erişmeleri "Zikr-i Teveccüh-i İmâm Hüseyin ez-Mekke be-'Irâk" başlığı altında ele alınır. Bu başlık Ubeyd b. Ziyâd'ın Kûfe'ye tayini; Müslim b. Akîl'in Kûfe'ye gitmesi ve Hânî b. Urve'nin evine sığınması, Kûfelilerin Müslim b. Akîl'e biat etmeleri ve Müslim b. Akîl'den Hz. Hüseyin'in Kûfe'yi teşriflerini rica etmeleri ve Hz. Hüseyin'in bu teklifi kabul edip yola çıkmasını özetleyen bir takdim ile eserde zikrolunur.

Müslim b. Akîl katledilmeden önce Hz. Hüseyin'e Kûfe halkının kendisine biat ettiğini ve sayılarının yirmi bini aşkın olduğunu ifade eden mektup göndermiştir. Bunun üzerine Hz. Hüseyin Kûfe'ye yolculuk için hazırlıklara başlar. Abdullâh b. Abbas ve Ömer ibn Abdurrahmân bin el-Haris el-Mahzumî Hz. Hüseyin'den bu yolculuktan vazgeçmesi için ısrarcı olur fakat Hz. Hüseyin ve beraberinde bulunan 70'i aşkın kişi H. 60 senesi Zilhiccesi'nin üçüncü günü Mekke'den ayrılır. Hz. Hüseyin, Batnurrumme denilen yere vardığında Kûfelilere Müslim b. Akîl'e gösterdikleri bağlılık ve aralarındaki uhuvvet hasebiyle memnuniyetini ifade eden bir mektup gönderir ve yakın zamanda Kûfe'ye varacağını ifade eder. Ancak olumlu manada cereyan ediyor gibi görünen hadiseler yolda karşılaşılan bir kimse ile farklı bir zemine taşınır. Kûfe'den gelen bu kimse Hz. Hüseyin'e Müslim b. Akîl'in katledildiği, Kays b. Müshir'in damdan atılarak öldürüldüğü ve daha nice yaşanan kötü durumları anlatır. Bunun üzerine Hz. Hüseyin'in tarafından bir istişare gerçekleştirilir. Gerçekleştirilen itirazlara rağmen yola devam kararı alınır ve bu karar Şam'a ulaşır. Bunun neticesinde Yezid, Ubeyd b. Ziyâd'a Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gelmekte olduğunu ve yakalanmasını ihtiva eden bir mektup gönderir. Ubeyd b. Ziyâd, Husayn b. Nümeyr ve Hür b. Yezid Riyahî'yi Hz. Hüseyin'i yakalatmak için görevlendirir. Bu kimseler yanlarına binlerce asker alarak yola konuşlanıp Hz. Hüseyin'i beklemeye koyulur.

Yolda gerçekleşen bazı hadiseler sefere devam edip etmeme noktasında bazı soru işaretleri doğurur. Ancak Hz. Hüseyin ve maiyetinin kararından vazgeçmesi mümkün olmaz. Yolculuk Hür b. Yezid komutasında Yezid birlikleri tarafından Hz. Hüseyin ve beraberindekilerin önünün kesilmesi ile son bulur. Bu bölüm Hz. Hüseyin ile Hür b. Yezid arasında gerçekleşen çeşitli mülahazalar ile ifade bulur. Hz. Hüseyin Hür b. Yezid komutasındaki askerlere seslenerek kendisini davet edenlerin akitlerine sadık kalması gerektiğini ifade buyurur. Hz. Hüseyin, kavline sadık kalmayanların ihaneti karşısında ashabına geri dönüş emri verse de Hür b. Yezid bu emrin gerçekleşmesine engel olur. Bu hadiseler içerisinde Kûfe Valisi Ubeyd b. Ziyâd'a haber gönderilir. Kûfe ve Hicaz'a gönderilmeyen Hz. Hüseyin ve ashabı Ubeyd'in mektubu üzerine susuz bir yerde bekletilir. Bu yer Kerbelâ'dır. Gelen haberler üzerine artık savaş kaçınılmazdır. Ubeyd b. Ziyâd muharebe için Ömer b. Sa'd, Amr b. el-Haccâc, Şimr Zilcevşen, Şebes b. Rib'î ve Züveyd gibi kimseleri görevlendirmiştir. Muharebe evvelinde Hür b. Yezid, Ömer b. Sa'd'e birtakım sözler sarf edip Hz. Hüseyin tarafına geçmiş ve Hz. Hüseyin son defa Yezid'in askerlerine seslenmiştir.

Muharebe hicretin altmış birinci senesi Muharrem'in onuncu günü Ömer b. Sa'd'ın Hz. Hüseyin'in ashabı tarafına attığı bir okla başlar. Hür b. Yezid, Hz. Hüseyin'e savaşa evvel kendisinin başlamak istediğini söyler ve Hz. Hüseyin Hür'e izin verir. Gerçekleşen savaş sırasında her ne kadar çok sayıda Yezid askeri öldürülse de sayıca çok düşman karşısında önce Hür b. Yezid akabinde Hz. Hüseyin ashabından Abdullâh b. Müslim b. Akîl b. Ebî Tâlib, Cafer ibn Akîl, Avn ibn Abdullâh ibn Cafer, Kasım b. Hasan b. Ali el-Murtazâ, Abdullâh b. Hasan b. Ali, Osman b. Ali, Cafer ibn Ali, Abbas b. Ali, Ali Ekber b. Hüseyin şehit edilir. Ashabı şehit edilen Hz. Hüseyin ise Şimr Zilcevşen tarafından gönderilen askerler ile mücadele eder. Susuzluk ile zayıf düşen Hz. Hüseyin su içmek istediği sırada şehit edilir. Müellif, daha nice tafsilatın mevcut olduğunu ancak işitilmesi iman ehlinin takati ve tahammülünü aşacağı gerekçesiyle olayların ancak bu kadarıyla iktifa ettiğini şu cümle ile belirtir:

Bu bâbda nice nice tafsîlât var ise de gûş ve istimâ'ı ehl-i îmânın tâkat ve tahammülinden bîrûn olmagla hâme-i 'acz-i câme ser-nihâde-i tarîk-i ihtisâr olduğundan bu kadar ile iktifâ olındı.

Bu bilginin ardından muharebede bulunan Yezid taraftarlarının Hz. Hüseyin'in elbiselerini, esasını, takke ve daha başka eşyalarını gasp etmeleri ve gasp edenlerin zararlı ve korkunç illetlere yakalandığı belirtilir.

Bu hadiselerin takdiminden sonra olayların aktarımı müellif tarafından sürdürülür. Hz. Hüseyin'in şehadetinden sonra atı yerinde durmayıp firar eder ve tekrar gelip başını Hz. Hüseyin'in kanına sürer. Atın bu halini gören Ehl-i beyt Hz. Hüseyin'in şehit düştüğünü anlar ve feryat etmeye başlar. Bu arada Şimr Zilcevşen yanına aldığı kimselerle Ehl-i beyt'in malları ve eşyalarını gasp ve yağma eder. Bu sırada çadırda gördüğü Zeynelâbidîn'i katletmek isteyen Şimr, Hamid b. Müslim'in engellemesiyle bu fikrinden vazgeçer.

Hız. Hüseyin'in şehadetinden sonra yaşanan olaylar anlatılmaya devam edilir. Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin'in başını mızrak ucuna taktırıp Ubeyd b. Ziyâd ve Beşir ibn Malik'e gönderir. Ubeyd b. Ziyâd, Hz. Hüseyin'in mübarek ağzına vurduğuna şahit olan İbn Erkam, Hz. Hüseyin'in dudak ve dişlerinin Hz. Peygamber'in busegâhı olduğunu ifade eder. Bu olayların ardından Ubeyd b. Ziyâd, Hz. Hüseyin'in başını İbn Kays, Muhsin b. Sa'leb ve Şimr'e teslim edip Yezid'e gönderir. Yezid, Hz. Hüseyin'in başını altın bir tepsiye koyarak meclisinde bulunanlara aşağıdaki hitapta bulunur:

Bu ol kişinin başıdır ki benimle iddi'â-yı müfâharet ederdi. Şöyle ki "Benim peder ü mâder ü ceddîm Yezîd'in peder ü mâder ü ceddinden daha 'âlî" der idi. Vâkı'an cedd ü mâderi gerek benim ve gerek cümle halkın cedd ü mâderinden 'âlî olduğu âşikâr ise de fakat benim pederim anın pederinden daha fâzıldır. Zîrâ ikisi de hilâfet da'vâsı edüp anın pederi maglûb ve benim pederim muzaffer ve gâlib olmagla hilâfet benim pederime ihsân oldu.

Bu hitaptan sonra Ubeyd b. Ziyâd tarafından ortaya konulan vahşet Yezid tarafından sürdürülerek insanlık adına utanç verici sahneler vuku bulur. Zira cennet gençlerinin efendisi, Hz. Muhammed'in göz bebeği onulmaz vahşetlere muhatap kılınır. Eserde nakledilen bu hususlar Yezid tarafından Ehl-i beyt'ten geriye kalanlara yönelik gerçekleştirilen tutumunun yansımaları ile son bulur.

Edhem, eserin sonunda 8 beyitlik bir mersiye yer verir. Dua bölümünden önce takdim edilen bu mersiye aruzun "fe'ilâtün (fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün (fa'lün)" kalıbıyla yazılmıştır. Eser, oluşan yasa ve hüzne okuyucuyu çeken bir yansıma etrafında Ehl-i beyt'in yüceliği ve şanını muhtevî bir hadis-i şerif ile neticelenir.

SONUÇ

Bu çalışmada Edhem'in tarihî vesika niteliği arz eden *Vak'a-i Kerbelâ* (1874-1875) adlı eseri üzerinde durulmuştur. Edhem'in hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ne yazık ki rastlanılmadı. Aynı şekilde kaynaklarda tercüme bir eser olarak zikredilen *Vak'a-i Kerbelâ*'nın hangi eserden tercüme ve istifade edilerek yazıldığı aşikâr değildir.

İnceleme konumuz olan *Vak'a-i Kerbelâ* adlı risale 50 sayfadan müteşekkil mensur bir maktel-i Hüseyin örneğidir. Herhangi bir mukaddimeye yer verilmeden yazılan eserde yer yer manzum parçalar yer almaktadır. Tarihî vesika niteliği ön planda olan eserde Arapça, Farsça kelime ve terkiplerin Türkçe kelime ve terkiplere oranla ağırlıkta olduğu göze çarpmaktadır. Bu yönüyle eser uzun cümleleri ve seceleriyle orta nesir özelliğini taşımaktadır.

Vak'a-i Kerbelâ'da kullanılan dil ve yer verilen manzum parçaların dışında eserin edebî yönünü tayin eden unsurlar arasında olayların anlam akışına paralel olarak iktibas edilmiş ayet ve hadisler; dua ve beddualar zikredilebilir. Yine eserde kahramanlar arasında gerçekleşen diyaloglar eserin tarihî vesika niteliğinin ötesinde yer alan hususlardır. Eserde yer alan rüya unsuru esere az da olsa menkıbevî bir hava katmaktadır.

Eserde tarihî gerçekliğe bağlı kalınarak Kerbelâ hadisesinin yansıtılması söz konusudur. Muaviye'nin ölümünün ardından yerine oğlu Yezid'in geçmesi bahsi ile başlayan olaylar Yezid'in makama geçmesi ve giriştiği faaliyetler ile sürdürülmüştür. Akabinde Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gelişine dair olaylar ve nihayetinde Hz. Hüseyin'in şehit edilişi ifade edilmiştir. Ehl-i beyt'ten geriye kalanlara yönelik gerçekleştirilen tutumun yansımaları ile son bulan eser olaylar silsilesi hâlinde yer almış tarihi bir vesika özelliği arz etmiştir.

Tüm bunlardan hareketle çalışmamızda Edhem'in *Vak'a-i Kerbelâ* adlı risalesinin üslup ve muhteva yönünden incelenmesi yapılmış ve metnin çevriyazısı gerçekleştirilmiştir. Kerbelâ literatürüne katkı sağlanarak bu sahada yeni bir çalışmanın bilim dünyasına kazandırılması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Alp, Gökhan. "Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi: Konuyu Kendi Realitesine Uygun Konumlandırma Çabası -Eksiklikler, Tespitler, Literatür-". *International Journal of Filologia* 3/4 (Kış 2020), 56-90.
- Alp, Gökhan. "Kerbelâ Vak'ası'nda Farklı Bir Üslup ve Muhteva: Mehmed Nâzım Paşa'nın "Kerbelâ" Risalesi". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 5/2 (Ağustos 2021) 858-880.
- Alp, Gökhan. "Seyyid Süleyman Aşki'nin Kerbelâ Hadisesine Dair Risalesi: Hülâsa-i Vâveylâ Seyyidü'ş-Şühedâ". *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 13/2 (Ağustos 2021), 729-746.
- Bektaş, Ekrem. "Diyarbakırlı Kâmî'nin Hadîka-i Ma'nevîyye'si". *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 12/1 (Mart 2014): 167-207.
- Çağlayan, Bünyamin. *Kerbelâ Mersiyeleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997.
- Edhem. *Vak'a-i Kerbelâ*. İstanbul: Dikran Karabetyan Matbaası, 1291/1874-1875.
- Ertekin, Ertuğrul. "Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyin"ler". *Âşinâ Dergisi* 7/23-24 (Kış-İlkbahar 2006), 79-107.
- Güngör, Şeyma. "Maktel-i Hüseyin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 27/456-457. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Kurtuluş, Rıza. "Kerbelâ (Arap Edebiyatında Kerbelâ)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/ 272-274. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Kurtuluş, Rıza. "Kerbelâ (Fars Edebiyatında Kerbelâ)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/ 272-274. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Özçelik, Kenan. "Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?". *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat), Uluslararası Kerbela Sempozyumu*. ed. Alim Yıldız. 2/7-15. Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010.
- Özçelik, Kenan. *Yûsuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. "Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı". Erişim 2 Ağustos 2021.
<http://www.yazmalar.gov.tr/eser/vaka-i-kerbela/112482>
- Uzun, Mustafa İsmet. "Kerbelâ (Türk Edebiyatında Kerbelâ)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/274-275. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Yılmaz, Müslüm. *Klasik Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.

METİN

Vak‘a-i Kerbelâ

“Bi’smi’llâhi’r-raḥmâni’r-raḥîm”

[s. 2] Daḳāyık-şinâsân-ı şahâ’if-i âşâra hafî degildir ki hicret-i ḥayru’l-beriyeniñ altmışıncı senesi Mu‘âviye bin Ebî Süfyân’ıñ vukû‘-ı vefâtıyla oğlu Yezîd maḳâmına geçerek erkân u a‘vânı bi’t-tecemmü‘ kendüsine bi‘at etmeleriyle mezbûr daḥı ebvâb-ı ḥazâ’ini açdırup her birerlerine bol bol ‘atiyyeler i‘tâ ve maḳâm-ı emârete ku‘ûdını ve ba‘zı muḳteziyâtı ḥavî kalem-rev oldığı memâlike birtaḳım mektûblar gönderdiği gibi Medîne-i Münevvere vâlîsi bulunan Velîd ibn ‘Ukbe’ye daḥı bir kıt‘a mektûb ba’s u isbâl edüp ḥulâşa-i me’âli Medîne-i Münevvere ehâlîsiniñ kendüsine bi‘at etdirilmesi ve bunlarıñ ḳudemâ vü ser-âmedânından bulunan İmâm Ḥüseyn ve ‘Abdu’llâh bin ‘Ömer ve ‘Abdu’r-raḥmân bin Ebî Bekr ve ‘Abdu’llâh bin Zübeyr’iñ evvel-be-evvel dâ’ire-i tâbi‘iyyet ü bi‘ate alınmaları ve şâyed ḳabûl etmedikleri ḥâlde ḳatlı [s. 3] edilerek re’sleriniñ tarafına gönderilmesi ḥuşûşlarından ‘ibâret idi.

Nâme-i mezkûr mûmâ-ileyhe vâşıl olduḳda Yezîd’iñ (la‘netu’llâhi ‘aleyh) müşârün-ileyhim ḥaḳlarında rû-nümâ olan maḳşad-ı şekâvet-kârânesinden ṭolayı fevḳa’l-‘âde ḡamnâk olarak ve yâdigâr-ı gülzâr-ı risâlet olan ḡonçe-i ḥoş-büy İmâm Ḥüseyn’e mânend-i şarşar izḥâr-ı çeşm ü ḡazab eden kimesne *“el-Ḥasan ve’l-Ḥüseyn ibniyyu ve men eḥabbehumâ eḥabbenî ve men eḥabbenî eḥabehu’llâhu ve men eḥabbehu’llâhu edḥalehu’l-cennete ve men ebḡaḏahumâ ebḡaḏanî ve men ebḡaḏanî ebḡaḏahu’llâhu ve men ebḡaḏahu’llâhu edḥalehu’n-nâr”*²¹ ḥadîs-i şerîfi mişdaḳınca “ḥüsrân-ı ebedî ve ḥirmân-ı sermedîde ḳalup ṭabût-nişin-i caḥîm olacağı âşikâr” diyerek Yezîd-i la‘îniñ emrini îfâdan imtinâ‘ etmiş ise de la‘în-i merḳûmdan kemâl-i ru‘b u ḥavfından nâşî bu bâbda meşveret etmek üzere Mervân bin Ḥakem nâm ḥâ’ini celb ve kendüsine keyfiyyeti beyân eyledikde merḳûm daḥı tenfîz-i emr-i emîr-i lâzımeden olup mücibince işbu dört kişileriñ celbiyle Yezîd’e bi‘at etmelerini teklîf ve ḳabûl etmedikleri ḥâlde ḳatlı olınmaları iḳtizâ eder diyü nefḥ-i âteş-i fesâd eylemesiyle mûmâ-ileyh Velîd bin ‘Uḳbe bunuñ üzerine müşârün-ileyhim ḥazarâtından evvel-emirde İmâm Ḥüseyn ile ‘Abdu’llâh bin Zübeyr’iñ celbi zımnında ‘Abdu’llâh bin ‘Ömer’i gönderüp mezbûr ‘Abdu’llâh müşârün-ileyhimâyı Medîne-i Münevvere Mescid-i Şerîf’inde bularaḳ Velîd bin ‘Uḳbe’niñ kendülerini ṭaleb eylediğini söyledikde müşârün-ileyhimâ daḥı biraz soñra geleceklerini va‘d u beyân buyurmalarıyla mezbûr ‘Abdu’llâh girü ‘avdet ederek bu ḥâl [s. 4] ‘Abdu’llâh bin Zübeyr ḥazretleriniñ teşvîşini mücib olup Velîd bin ‘Uḳbe’niñ vaḳtsiz kendülerini ṭaleb eylemesinde olan daḳîḳa neden ‘ibâret ve buraya ne ma‘nâ verileceğini cenâb-ı nükte-şinâs-ı İmâm Ḥüseyn’den istifsâr eylemesiyle müşârün-ileyh ḥazretleri daḥı ḥâlet-i menâm Mu‘âviye’niñ ḥükümet ḳonağı muḥterik olup ve kendüsiniñ minberde ḳâ’im iken başı aşağı edildiğini görmüş idüğinden baḥşle işbu rû’yâ-yı

²¹ “*Ḥasan ve Ḥüseyn benim oğullarımdır. Kim onları severse beni, beni seven Allâh’ı sevmiştir. Allâh’ı seveni de Allâh cennete koyar. Kim onlara buğz ederse bana, bana buğz eden Allâh’a buğz etmiştir. Allâh’a buğz edeni de Allâh cehenneme koyar.*”

vākı‘aya nazaran “Mu‘āviye vefāt ederek oğlu Yezīd maḳāmına geçmiş ise belki evvel-emirde bizi Yezīd’e bī‘at ettirmek için olmalı.” diyü kelimāt-ı kerāmāt-āyātını tanzīm-i silk-i beyān eyledi. ‘Abdu’llāh bin Zübeyr tekrār “Ey nebīre-i ḥabīb-i Ḥudā eger şūret-i ḥāl vech-i meşrūḥ üzere olsa Yezīd’e bī‘at eder misiñiz?” didikde cenāb-ı ḥilāfet-nişāb efendimiz daḥı Yezīd’iñ fişḳ u denā‘et ḥālını bi’l-beyān ve kendüsiniñ sıbt-ı peygamber-i kibriyā oldığı ḥâlde merḳūma bī‘at etmek bir vechle cā‘iz olmayacağını ifāde ve mūmā-ileyh daḥı taşdıḳ ederek ve bu bābda miyāne-i ‘ālīlerinde birḫaḳım kelimāt cereyān etmekde iken mezbūr ‘Abdu’llāh bin ‘Ömer yine zuhūr edüp Velīd bin ‘Uḳbe’niñ seri‘an taleb eyledigini ifāde eyleyince müşārün-ileyhimāniñ iḡbirārını mücib olarak ḥiṭāb-ı şedīd ile “Şimdi geleceğiz!” cevābını irād eylediler. Ve merḳūm gitdikden şoñra ‘Abdu’llāh bin Zübeyr cenāb-ı ḥilāfet-me‘āb efendimize “*Fedāke ebī ve ümmī yā Ḥüseyn*”²² Velīd bin ‘Uḳbe’niñ taleb ve da‘vet vākı‘asınını ḳarīn-i icābet buyurup da nezdine gider iseñiz belki bir mu‘āmele-i ḡayr-ı lāyıkada bulunur.” dimesi üzerine müşārün-ileyh [s. 5] ḥazretleri daḥı yalnız gitmeyeceklerini bi’l-beyān oradan ḥāne-i şüreyyā-‘atebe-i ḥilāfet-penāhīlerine ‘avdet ve ma‘iyyet-i ‘ālīlerinde müstaḥdem zevātdan otuz kadarını müsellaḥan bi’l-istişāb Dārü’l-Emāre’ye ‘azīmet ve eṣnā-yı rāhda merḳūmūna ba‘zı mertebe ta‘līmāt-ı muḳteziyye ifāsından şoñra kendülerini ḳapuda biraḡup zāt-ı celīlü’l-‘unvān-ı ‘ālīlerini Dārü’l-Emāre’ye duḡūl ve vālī tarafından envā‘-ı ihtirām u ta‘zīm ile ḥüsn-i ḳabūl olunarak vālī-i mūmā-ileyhiñ Mervān bin Ḥakem ile birlikde oturmaḳda idükleri piş-i nazar-ı ḥümāyūnları olmaḡla mūmā-ileyhimāniñ yek-dīgeriyle peydā ettikleri izdiyādī-i ḥubb deminden tolayı fevḳa’l-‘āde maḡzūz olduklarını serd ü beyān ve çünki vaḳ‘a-ı ma‘lūme-i Mu‘āviye eṣnāsında Velīd bin ‘Uḳbe ile Mervān bin Ḥakem’iñ miyānelerinde vuḳū‘ bulan bürüdet üzerine ḥaylī müddet birbirleriyle görüştüğü ḳat‘-ı münāsebet etmişler idi ve daha başḳa irād-ı kelimāt-ı dil-nüvāzānesinden şoñra zāt-ı ḥilāfet-me‘āblarınıñ ne sebebe mebnī taleb olındığını su‘āl buyurmaları üzerine vālī-i mūmā-ileyh daḥı Mu‘āviye’niñ vuḳū‘-ı vefātiyle oğlu Yezīd’iñ emārete geçdiginden baḡşle zāt-ı ḥümāyūnlarınıñ Yezīd’e bī‘at eylemeleri ḥaḳḳında da‘vet olındığını ifāde eylemesiyle nūr-ı beyzā-yı hidāyet ḥazret-i ḥilāfet-menḳab efendimiz daḥı bu keyfiyyetiñ mecma‘-ı Müslimīne ‘arz olunmadıḳca ḥod-be-ḥod zāt-ı aḳdesi zıllu’llāhīleriniñ Yezīd’e bī‘at etmesi uyamayacağını söylemesi üzerine Mervān bin Ḥakem İmām Ḥüseyn’iñ ḥabs edilmesini mūmā-ileyh Velīd’e işāret etmiş ise de [s. 6] cenāb-ı Velīd rehīn cevāz buyurmayup ve İmām Ḥüseyn’iñ re‘y-i ‘ālīsini taşvīb ederek bī‘at keyfiyyetiniñ mecma‘-ı nāsa ta‘līḳini ḳabūl eylemesiyle müşārün-ileyh ḥazretleri daḥı icrā-yı vedā‘dan şoñra zıkr olunan ḥademeleriyle ḥāne-i felek-‘atebe-i ḥilāfet-penāhīlerine ‘avdet buyurmuşlar idi.

Mervān bin Ḥakem müşārün-ileyh ḥazretleriniñ ḥabs u tevḳīf eylediği cihetle bir daha der-dest olınamayacağından baḡşle yine aḡz u girift edilmesi ḥaḳḳında birḫaḳım sözler söylemiş ise de Velīd ibn ‘Uḳbe ḥavāle-i sem‘-i i‘tibār etmeyüp “Veyḫak ey Mervān gülistān-ı risāletiñ sünbüle-i tenhā-nişāni olan cenāb-ı Ḥüseyn’iñ (raḡiya’llāhu te‘ālā ‘anh) dest-i ḥazān ile āzürde edilmesini niçe teklīf

²² “Anam babam sana feda olsun ya Ḥüseyn.”

edersin? Eger hükümet ü riyaset-i dünyâyı bütün bütün dest-i taşarrufuma verseler bile yine zāt-ı celîlü'l-kadr İmâm Hüseyin'e kuvve-i bâsira-i hubb ve müşâdağat-ı nazar-ı hışm u gâzaba ruşat vermez.” diyü cevâb-ı şavâbıyla merķūm Mervân'ı ilzâm u iskât eyleyüp ve mu'ahharan 'Abdu'llâh bin Zübeyr'i dağı taleb ederek çend def'a da' vetci göndermiş ise de müşârün-ileyh hazretleriniñ havfından nâşî 'adem-i icâbetine mebnî hâne-i 'âlîlerini Velîd'in emriyle me'mürin muhâşaraya alarak kendüsini fevka'l-'âde taḥvîf eylemeleriyle Ca'fer ibn Zübeyr vâlî-i mümâ-ileyhe varup birâderi 'Abdu'llâh'ın işbu da'vına icâbete 'adem-i ictisârı me'müriniñ vuķū' bulan ihâfelerinden neş'et edüp faķat kendüsiniñ celbi keyfiyeti başka vakte ta'lîķ olunur ise be-heme-hâl icâbet edeceğinden [s. 7] hânesiniñ muhâşaradan 'afvını temennî eyledikde Velîd dağı bi'l-ķabûl irsâl olunan me'müriniñ 'avdetlerini emr eylemişdi.

Müşârün-ileyh 'Abdu'llâh hazretleri bir gece Mekke-i Mükerrreme'ye firâr eylemesi üzerine Velîd ibn 'Uķbe bu hâdişeyi güş edüp müşârün-ileyhiñ der-desti zımnında der-'aķab Mekke yolına otuz kadar süvârî göndermiş ise de merķūmün müşârün-ileyhe teşâdüf edemeyerek dest-i tehî 'avdet eylemeleriyle mümâ ileyh Velîd bunuñ üzerine 'Abdu'llâh bin Zübeyr'in aķrabâ vü ta'alluķatını ḥabs etdirüp ve ḥattâ müşârün-ileyhiñ pek iyi görışdigi eḥibbâsından 'Abdu'llâh bin Muṭî' el-'Adevî nâm zâtı dağı kayd-ı bend altına aldırması idi.

Merķūm Muṭî'in aķrabâsından birkaç zevât 'Abdu'llâh bin 'Ömer hazretlerine şuret-i hâli 'arz edüp ve merķūmuñ maḥbesden ḥalâşı ḥaķķında vuķū' bulan niyâz u istirhâmları üzerine müşârün-ileyh hazretleri dağı Mervân bin Ḥakem'i celb ederek maḥbûs bulunan ta'alluķat-ı Zübeyr ile Muṭî'in taḥliyye-i sebîllerini iltimâs buyurmalarıyla merķūm Mervân dağı Yezîd'in emriyle ḥabs edilmelerinden nâşî sebîlleriniñ ihlâşı dağı Yezîd'in 'afvına vâbeste olmağla merķūmünüñ 'afv u itlâķları ḥuşuşı evvel-emirde inhâ olup bu bâbda ne vechle emr şâdir olur ise aña göre ḥareket olacağını ifade eyledikde orada ḥâzır bulunan Ebû Cehm bin Ḥuzeyfe el-'Adevî nâm zât işbu inhânıñ Dımışķu's-Şâm'a gidüp ve oradan Yezîd'in emri gelinceye kadar [s. 8] maḥbûsınıñ maḥbesde tevķîfleri münâsib olmayacağından bahşle Mervân bin Ḥakem'in re'yini ķabûl etmeyüp ve irtesi günü ta'alluķat u eḥibbâ-yı Zübeyr cem' olarak maḥbesiñ ķapusını şikest ile maḥbûsını ḥalâş ve oradan hânelerine 'avdet eylediklerinde şuret-i vâķı'a Velîd bin 'Uķbe'niñ resîde-i güşı olup şiddet ü vaḥseti izdiyâd ederek ve merķūmünüñ şu mertebe cür'et ve ḥaķķında ḥürmetsizliği mûcib-i ḥareket ü mu'âmelede bulunmalarından ṭolayı fevka'l-'âde maḥzûn u ğamnâk olmağla ve irtesi günü lâle-i la'l-fâm-ı bâğ-ı nübüvvet ve ḥaṭmî-i büstân-ı risâlet cenâb-ı Hüseyin-i ḥilâfet-menķabet efendimiz Mervân bin Ḥakem'e râst gelüp mezbûr Mervân, zāt-ı 'âlîleriniñ Yezîd'e (la'netu'llâhi 'aleyh) bî'at eyledikleri ḥâlde merķūm tarafından ḥaķķ-ı hümâyûnlarında ni'amât-ı keşîre ibzâl olacağı gibi işbu bî'atdan imtinâ' olındığı şüretde kendüsiniñ bile mu'âmele-i muzırreden girü ṭurmayacağını güstâhâne ve bî-edebâne serd ü beyân eylemesi üzerine cenâb-ı Hüseyin efendimiz dağı “Veylek yâ Mervân beni bir kimesneniñ mutâba'atına da' vet edersin ki envâ'-ı fişķ u denâ'etle me'lûf oldığı

mişillü dā'ire-i haqq u ittişāfdan daḥı bīrūndur.” kelimāt-ı ḥikmet-āyātıyla redd-i cevāb buyurmaları üzerine merķūm Mervān müşārūn-ileyh ḥāzretleriniñ Yezīd'e bī'at etmeyeceklerini bi't-tefehüm Velīd ibn 'Uḳbe'ye keyfiyyeti i'lam eylemesiyle mezbūr Velīd daḥı İmām Ḥüseyn'in bī'atdan imtinā'ıyla Zübeyr'in Mekke-i Mükerrreme'ye vuḳū' bulan firārını ve mezkūr ḥabshāne ḳapısı kırılıp maḥbūsınıñ şalıverildigini ḥākī [s. 9] Yezīd'e bir ḳıṭ'a mektūb gönderüp gelen cevābında merķūmuñ ba'zı teblīgāt u tenbīhātı sırasında İmām Ḥüseyn'in ḳatlı olarak re'siniñ tarafına gönderilmesi muḥarrer olmaḡla Velīd ibn 'Uḳbe Yezīd-i la'iniñ işbu efkār-ı şeḳāvet-kārānesinden ṭolayı müteḥayyir ḳalup ve Yezīd kendüsine menāşıb-ı 'āliye ve ser-ā-pā dünyāyı verse yine cenāb-ı Ḥüseyn'e (raḍiya'llāhu te'ālā 'anh) iṣāl-i dest-i ḥasār etmeyecegini söyledi.

Cenāb-ı Ḥüseyn (raḍiya'llāhu te'ālā 'anh) efendimiz bir gece Ravza-i Muṭahhara-i ḥāzret-i risālet-penāhiye cebīn-sāy-ı ḍarā'at olup ehāliniñ kendüsine olan vefāsızlıḡından baḡşle ba'zı şikāyeti ḥāvi 'arz-ı maḳāl ile bir zamān aḡlayup ve vaḳt-i şubḥa ḳadar namāz ile meşḡul oldılar. Ve irtesi gece yine ḥuzūr-ı ḥāzret-i peyḡamberiye rū-mālī-i ibtihāl olarak 'ibādāt ve münācāt-ı kibriyādan şonra ser-i 'ālīlerini ol serveriñ ḳabr-i maḳdes-i risālet-penāhilerine vaz' ile teveccūh ve rābiṭaya ibtidār ve vücūd-ı 'ālīlerini ḥālet-i menām istilā edüp zāt-ı ḥāzret-i peyḡamberi cemm-i ḡāfir ile zāhir ü aşikār olarak ol ferzend-i dil-bendini baḡrına başup envā'-ı nūvāziş ü iltifātdan şonra kendüsiniñ zaleme ve feseḳa ellerinde Kerbelā nām maḡalde ḳatlı olup şehīden irtihāl edeceklerinden ve şu şüretle maḡzar-ı mertebe-i 'ālū'l-'āl olup cennetde daḥı bu şehādet sebebiyle 'aliyyü'l-a'lā bir maḳām-ı ḥayret-fezāya nā'il olacaḳlarını tebşīr buyurmaları üzerine cenāb-ı Ḥüseyn ḥ'ābdan bīdār ve āteş-i ḥūzn ü elemle sīnesi dāḡdār olup oradan ḥāne-i mu'allā-saḳf-ı 'ālīlerine [s. 10] 'avdetle keyfiyyet-i vāḳı'ayı ba'zı ta'alluḳāt-ı şıdḳ-intimāsına bildirmiş idi. İmām Ḥüseyn-i nūr-ı dīde-i mu'min'in (raḍiya'llāhu 'anh) efendimiz Mekke-i Mükerrreme'ye 'azīmeti niyyet edüp bir gün Ravza-i Muṭahhara-i ḥāzret-i risālet-penāhiye ve 'aḳīben birāder-i 'ālī-ḳadrları cenāb-ı Ḥasan'ın (raḍiya'llāhu te'ālā 'anh) ḳabr-i muḳaddeslerine varup ziyāret etdikden ve aḳrabā vü ta'alluḳātiyle icrā-yı merāsım-i vedā'dan şonra *"Feḡarace minhā ḥā'ifen yeteraḳḳabu ḳāle rabbi neccinī mine'l-ḳavmi'z-zālimīne"*²³ āyet-i kerīmesini tilāvet buyurarak Medīne-i Münevvere'den ḳıḳup yola revān ve ḳat'-ı merāḡil ü menāzilden şonra Mekke ṭaḡları nūmāyān olduḡda *"Ve lemmā teveccehe tilḳā'e medyene ḳāle 'asā rabbi en yehdiyeni sevā'e's-sebīli"*²⁴ kerīmesini bi'l-ḳirā'e biraz daha ilerü gitdikden şonra Mekke-i Mükerrreme'ye duḡul ve şa'b-ı 'Alī'ye şeref-efzā-yı vuşul ü nüzul olmaḡla ehālī-i Mekke gürūh gürūh ziyāret-i 'ālīlerine mülāzemetle tenvīr-i 'uyūn ve müşāhede-i dīdār-ı ḡilāfet-vaḳār-ı ḥümāyūnlarına mesrūr ve memnūn olmuşlar idi.

Ferzend-i dil-bend-i peyḡamber ve mātem-fezā-yı ehl-i maḡşer ḥāzret-i İmām Ḥüseyn efendimiziñ (raḍiya'llāhu te'ālā 'anh) Mekke-i Mükerrreme'yi teşrīf buyurduḡları Kūfe ehālīsiniñ resīde-i şimāḡ-ibtihācları olduḡda kendüleriniñ zāt-ı risālet-penāhilerine bī'at edeceklerinden baḡşle

²³ "Mūsā, korku içinde etrafı gözetleyerek şehirden çıktı ve "Ey Rabbim! Beni bu zalim kavimden kurtar." dedi.", el-Kasas 28/21.

²⁴ "Medyen'e doğru yöneldiğinde: "Rabbimin bana doğru yolu göstereceğini umarım." dedi.", el-Kasas 28/22.

serî'an Kûfe'ye kadem-nihâde-i yümn ü ikbâl buyurmaları hakkında ba'zı ifade vü istid'âyı hâvî hânedân-ı kavmden Süleymân bin Şured ve Rifâ'a bin Şeddâd ve sâ'ir ma'lûmu'l-esâmî kesân taraflarından mektûblar [s. 11] tanzîm olunarak iki kimesneye tevdî'an cenâb-ı şeref-câlib-i İmâm Hüseyn'e isbâl u taqdîm olunmağla zât-ı 'âlû'l-'âlîleri dağı çehre-i mekkâre-i dünyâdan i'râz etmesine mebnî hidâyet-nişîn-i gülşen-serâ-yı istignâ olup zikr olunan mektûblara havâle-i nazar-ı iltifât buyurmamaları üzerine bi-tekrâr Kûfeliler birçok mektûblar tanzîm edüp tisyâr ve münderecâtında kendülerine telkîn-i ahkâm-ı dîn ve icrâ-yı âyîn-i mübîn edecek kimesne kalmadığından ve zât-ı hilâfet-penâhîleri yolında cân ve baş fedâ edeceklerinden bahşle bî'at edilmek üzere kendülerini Kûfe'ye serî'an teşrîfleri huşûsı istirhâm olunmuş idi. Binâ'en-'aleyh zât-ı celîlü'l-'unvân hazret-i Hüseyn (radîya'llâhu te'âlâ 'anh) Kûfelilerin da'avât vâkı'alarını qarîn-i icâbet buyurup ol vechle Kûfe'ye 'azîmet edeceğine ve kendülerini tahkîk-i şıdk u ahvâl ve tedkîk-i zamîr-i mâ-fi'l-bâlleri zımnında aşhâb-ı kirâmlarından Müslim bin 'Aqîl'i göndereceğini ve orayı zamân-ı teşrîflerine kadar mûmâ-ileyhe bî'at eylemelerini mübeyyen bir kıt'a fermân-nâme tanzîm ve mûmâ-ileyh Müslim'e bi't-teslîm kendüsünü Kûfe'ye ba's u irsâl buyurmuşlar idi.

Kütüb-i tevârîh münfaqu'l-hurüfdur ki Müslim'in 'azîmet vâkı'ası üzerine 'Abdu'llâh bin 'Abbâs ve 'Abdu'llâh bin 'Ömer huzûr-ı hazret-i Hüseyn'e gelerek Kûfelilerin hâl-i bî-vefâ'î ve gaddârlıklarından bahşle nefis-i enfes-i hümâyûnlarının Haremeyn-i Muhteremeyn'den ayrılmayup her hâlde Kûfe 'azîmetinden şarf-ı nazar buyurulmasını temennî vü ricâ ve bu bâbda pek çok [s. 12] kelimât-ı mü'essire ifâ ve kendülerini Medîne-i Münevvere'ye muşammem olan 'azîmetleri cihetiyle zât-ı aqdes-i hümâyûnlarının dağı birlikte teşrîfleri huşûsını niyâz u istirhâm etmişler ise de li-hikmetin Kûfe 'azîmetine ısrâr buyurılması üzerine mûmâ-ileyhimâ bi't-te'essüf taqbîl-i dâmen-i vedâ' etmişlerdir. Mûmâ-ileyh Müslim bin 'Aqîl tayy-ı menâzil ederek Medîne-i Münevvere'ye vâsıl olduğunda Mescid-i hazret-i risâletde iki rek'at namâz kılup cevfi leylde kavm u 'aşiretine mülâkât ve icrâ-yı merâsim-i vedâ' dan sonra Benî Kays bin 'Aylân'dan iki râhdan kimesne icâr edüp Kûfe'ye toğrı gitmekdeler iken bir gün eşnâ-yı râhda yolu gâ'ib etmeleriyle bir beyâbânda ahşamlayarak ve orada âb degil serâb dağı olmadığından tal'at-ı âfitâb-ı 'âlem-efzûndan sonra kendülerine hâlet-i 'atş u teşnegî 'arîz olup derd-i bî-âbîden delîlan-ı merkûmânîñ vuqû'-ı vefâtı üzerine Müslim bin 'Aqîl deryâ-yı tefekküre talup 'azîmet vâkı'asından meş'ûmiyyet-i rengi añlayarak delîlan-ı merkûmânîñ vefâtını ve bolca dūçâr olduğu şu'ûbet ü müşkilâtdan bahşle isti'fâ-yı me'mûriyyetini hâvî cenâb-ı Hüseyn'e (radîya'llâhu te'âlâ 'anh) bir kıt'a 'arîze göndermiş ise de zât-ı daqîka-şinâs-ı sâmilere mûmâ-ileyhiñ bu ma'zeretiniñ kabûl buyurılmamasıyla berâber ifâ-yı me'mûriyyet etmesini cevâben ba's u tisyâr buyurdukları emr-nâme-i 'âlîlerinde iş'âr ve mûmâ-ileyh bunuñ üzerine teşmîr-i sâk-ı ikdâm edüp ba'de tayy-ı menâzil u merâhil bir gün Kûfe'ye [s. 13] kadem-nihâde-i vuşlat olup sarây-ı Muhtâr bin Ebû 'Ubeyd'e da'vet olunmağla muhibbân-ı hazret-i İmâm 'Alî ve ehâlî-i Kûfe'den ba'zıları mûmâ-ileyhiñ geldigini haber alarak halka-i şöhetlerine tecemmü' ve Müslim bin 'Aqîl

istişhâbında olan fermân-nâme-i nâmî-i hazret-i Hüseyin'e (radiya'llâhu te'âlâ 'anh) kendülerine lede'l-kırâ'e cümlesi birden âvâz-ı tîz ile girye vü feryâda âgâz ve ibrâz-ı şıdk u muhâlasatla dem-sâz olduğdan sonra mûmâ-ileyhe fevc fevc bî'at eylemeleriyle beş on gün zarfında Kûfelilerden hiss u teferrüs ettiği itâ'at ve inkiyâdı ve kendüsine olan bî'at vâkı'alarını hazret-i Hüseyin'e bâ'arîze iş'âr edüp ve ol vâkt Yezîd tarafından Kûfe hâkimi bulunan Nu'mân bin Beşîr bu hâli istimâ' ile Kûfelilerin mescide tecemmü'lerini emr ederek ehâlî toplandıktan sonra kendüsi minbere çıkup Müslim bin 'Aqîl'e bî'at ettiklerini der-miyân ve Yezîd'in bu bâbda sefk-i dimâyâ mecbûr olacağı ityân ile tehdîd ve tevbîh-âmîz bir huṭbe irâd ve Yezîd'in cäsûslarından Müslim bin Sa'idü'l-Hadramî ve 'Umâre bin 'Uḳbe bu hâlden Yezîd'i âgâh edüp ve Nu'mân bin Beşîr'in rehâvet-i hâlinden bahşle Kûfe hâkimliğine bir merd-i cesûr ta'yîn olunmasını ayruca ahbâr etmelerinden nâşî Yezîd meşveret-nişîn-i fesâd olup Mu'âviye zamânında müdür-i memleket olan Sercûn-ı Rûmî'niñ re'yy ü qarârî ile Başra hâkimi bulunan 'Ubeydu'llâh bin Ziyâd nâm hâ'in-i hûn-rîzi Kûfe hâkimliğine ta'yîn etmekle ve nâmına yazdığı menşûrda "Müslim bin 'Aqîl Kûfe'ye gelmiş ve ehâlîyi İmâm Hüseyin'e bî'ata terḡîb [s. 14] ve tahriş etmekde bulunmuş olmağla seniñ müsellemler olan besâlet ü cesâretiñe mebnî Kûfe emâretini 'uhde-i iktidârîña ihâle etdim ve senden me'mûldür ki Müslim bin 'Aqîl'i katl edüp re'sini serî'an tarafımıza gönderesin." kelimât-ı nâ-meşrû'asıyla maḳşad-ı şekâvet-kârânesini i'lâm etmiş idi. Bunuñ üzerine 'Ubeydu'llâh ibn Ziyâd 'âcilen Kûfe'ye gelüp ḳaşr-ı emârete ḳu'ûd ve irtesi günü Kûfelileri mescide da'vet ederek Yezîd tarafından Kûfe emâretine naşb olındığını ve ba'zî neşâyihî hâvî bir huṭbe kırâ'at ve ferdâsı daḳı yine ḳalkıñ tecemmü'ni emr ederek mescide vardıklarında kendüsi minbere çıkup Yezîd'e temerrüd ü 'işyân edenlere mücâzât edeceğine mübeyyen birṭaḳım tehdîd ve ihâfeli sözlerden mürekkeb bir huṭbe daha kırâ'at edüp Müslim bin 'Aqîl hâ'in-i merḳûmuñ Kûfe'ye geldiğini ve kırâ'at ettiği huṭbelerini istimâ' ettikde murḡçe cânına bir ḳavf u hirâs gelerek zikr olunan Muḫtâr'ın ḳânesinden çıkup eşrâf-ı Kûfe'den Hânî bin 'Urve'niñ ḳânesine 'azîmet ve orada ḳücre-nişîn-i vahdet olarak birkaç gündün sonra muḫibbân-ı İmâm 'Alî vü İmâm Hüseyin kendüsünü taḳarrî ile ḳâne-i Hânî'de bulup ara şıra ziyâret-i 'âlîlerine mülâzemet ü müdâvemetle kendüye olan bî'atlerine taḳviyyet ve bu bâbda 'ahd u peymân ederek yigirmi biñ kişiden mütecâviz bir fırḳaya bâliḡ olmuşlar idi. O aralık Başra mu'teberânından ve e'âzım-ı muḫibbân-ı İmâm 'Alî'den Şerîk bin A'ver Kûfe'ye gelüp Hânî bin 'Urve'niñ ḳânesine nüzûl etmekle temşiyet-i umûr-ı mehâmm-ı [s. 15] Müslim'e o daḳı farṭ-ı mezîd-i ḡayret ü himmet etmekle bir gün kendüsünüñ vuḳû' bulan inḫirâf-ı mizâcına mebnî 'Ubeyd bin Ziyâd istifsar-ı hâle gelüp muḫibbân-ı İmâm 'Alî tarafından la'în-i merḳûmuñ ḳatline re'yy verilmiş ise de Hânî bin 'Urve ḳaylûlet ederek ol zâlim-i ḡadr-endîş vücûd-ı ḳabâset-âlûdını tîḡ-i şamsâm-ı hûn-rîzden ḳalâş edüp ve birkaç gündün sonra mezbûr Şerîk bin A'ver terk-i daḡdaḡa-i 'âlem-i fenâ eyledikde mu'teberân-ı küberâ-yı Kûfe cem' olarak 'Ubeyd bin Ziyâd daḳı ḳâzır olduğu hâlde ḡasl u tekfîni icrâ ve namâzı îfâ eyledikten sonra defn-i defîn-i ḳâk-i memât olunmağla aradan biraz vâkt mürûr ettikde 'Ubeyd bin Ziyâd-ı mel'anet-

nihād cenāb-ı Müslim’iñ harekāt-i sa‘ādet-āyātına kesb-i vuḫūf etmek üzere bir şurreniñ derūnına üç biñ dirhem zehab vaz‘le Ma‘kıl nām ğulāmına verüp bunuñ aḫvāl-i Müslim’e itṭilā‘ olunmaq için muḫibbān-ı İmām ‘Alī ile görüşüp şurre-i mezbūruñ Müslim bin ‘Aḳīl’e teberrūken verileceğini ve bu bābda müşārūn-ileyhiñ nezdine getirülmesini ricā ve getirüldiği ḫālde aḫvāl-i Müslim’den her neye vāḳıf olur ise ṭarafına teblīġ ve aḫbār eylesesini emr ü tenbīh ve bu bābda ba‘zı ḫīle vü ḫud‘anıñ daḫı ta‘līm u tefhīmıyle ğulām-ı merḳūmı i‘zām eyledi ve Ma‘kıl Mescid-i A‘zam’a gelüp bu emre ne yolda şürū‘ edeceğini tefekkür ile Mescid-i Şerīf’de bulnan cemā‘ate nigeh-endāz-ı ḫayret olduġda kūşe-i vaḫdetde tā‘at u ‘ibādet-i kibriyā ve pek çok ĩfā-yı şalavat u du‘ā ile meşġul bir zāt-ı sūtūde-simātı lede’l-müşāhede [s. 16] fu‘ād-ı ğamz-bünyādı müşārūn-ileyhe mürāca‘ata meyl edüp ve bir miḳdār teveḳḳufla kendüsiniñ namāzdan ḫīn-i ferāġında yanına varup ibrāz-ı me‘aşir-i meveddet ü maḫabbetden soñra kendüsiniñ muḫibb-i İmām ‘Alī ve İmām Ḥüseyn idüğini beyān ve İmām Ḥüseyn ṭarafından Kūfe’ye gelmiş olan Müslim bin ‘Aḳīl’e daḫı farṭ-ı mezīd-i ḫubb u muşādaḳatı olduġını der-miyān ile mūmā-ileyhe rızāen li’llāh üç biñ dirhem zehab vereceğini ve kendüleriniñ nerde sākin olduġlarını bilmediginden nezd-i mūmā-ileyhe delālet olunması ḫuşūşını temennī etmesi üzerine ol ‘ā’id-i şāf-ṭıynet kendüsiniñ nezd-i mūmā-ileyhe getirilmesini ma‘a’l-memnūniyye ḳabūl ve ta‘ahḫud ederek faḳaṭ Yezīd-i mel‘anet-bedīdiñ zīr-i pençe-i ḫūn-riz-i ğaddārānesinde bulnan bir memleket ehālīsinden olduġları ve Yezīd’iñ ise ḫazret-i Ḥüseyn’e temerrūd ve ‘iṣyān eylesesini cihetiyle müşārūn-ileyhiñ nām-ı nāmī-i ḫümāyūnlarını bile ‘alenen zıkr etmekden iḫtirāz ve mūcānebet eylediklerinden nāşī Müslim bin ‘Aḳīl’e olan maḫabbetlerini ve kendüsine verilecek mezbūr üç biñ dirhem zehabi ketm ü iḫfā ile bu sırrı sırr eylesesini bi’t-taḫlīf ‘ahd u peymān etdirüp merḳūm Ma‘kıl’ı cānib-i cenāb-ı Müslim’e iṣāl eyledi ve merḳūm dest-i reşādet-peyvest-i ‘ālīlerini būs etdikden soñra şurre-i mezbūrı i‘ṭā vü teslīm ve kendüsiniñ daḫı ḳabūl olunmasını niyāz u istirḫām eyleyüp nezd-i mūmā-ileyhde bir ğün gece bulınarak ḫāl u aḫvāllerini tedḳiḳ ü teftiṣ etdikden soñra ol cāsūs-ı bī-nāmūs oradan ber-taḳrīb şavuşup nezd-i ‘Ubeyd’e gelerek istimā‘ ve itṭilā‘ edebildiği [s. 17] ḫālātı yekān yekān beyān u ityān eylesesini ve o şırada eṣrāf-ı Kūfe’den Muḫammed ibn Eṣ‘aş ve Esmā bin Ḥāric[e] görüşmek üzere ‘Ubeyd bin Ziyād’a gelüp ol ḫā’in-i bī-i‘tiḳād dehen-ġüşā-yı fesād olarak Ḥānī bin ‘Urve’yi çoġdan berü görmediginden baḫşle kendüsiniñ ne ḫālde idüğünü istifsār etdikde mūmā-ileyhimā daḫı nā-mizāc idüğü cevābını vermeleriyle la‘īn-i merḳūm Ḥānī bin ‘Urve nā-mizāc olmayup ḫānesinde sākin olan Müslim bin ‘Aḳīl’iñ ḫıdmetiyle meşġul olarak ve ba‘zen daḫı ötede berüde geṣt ü ğüzār eyledigini iṣitdiği ve faḳaṭ kendü yanına ḫaylī vaḳtten berü gelmedigini beyān eyleyince mezbūrān daḫı ḫāl-i Ḥānī’yi taḫḳiḳ u tefahḫuş ile netīcesiniñ kendüsine teblīġ edilmek üzere Dārū’l-emāre’den ḳalkup ḫāne-i Ḥānī’ye duḫūl ve mūmā-ileyh ṭarafından ḫūsn-i ḳabūl olınarak biraz tezyīn-i elfāz-ı kelimāt-ı ḫubb u meveddetden soñra ‘Ubeyd bin Ziyād’iñ kendülerini görüşmek üzere ṭaleb eyledigini ve birlikde gitmeleri ḫaḳḳında pek çok ibrām u ilḫāḫ edüp mūmā-ileyhi nezd-i ‘Ubeyd’e getürmeleriyle la‘īn-i merḳūm müje-i çeşm-ġāzabını cūşse-i Ḥānī’ye diküp

“*Urīdu hayātehu ve yurīdu katli*”²⁵ terkibi ile dil-i şāfi-i Hānī’yi meskūr u perişān ve mūmā-ileyh daḥı bunıñ neden icāb eyledigini su‘āl eyledikde Müslim bin ‘Aqīl’i dest-i şıyānete alarak ve ehālī-i Kūfe’den bir gürūh-ı enbūhı kendüsine ḥafıyyen bī‘at etdirüp ‘aleyhine kıyām olınmağa sebebiyyet verdigini beyān eylemesiyle Hānī daḥı Müslim bin ‘Aqīl’i kendüsü da‘vet etdigini ve bir gece vaḳtı ḥānesine geldikde misāfir bulındığı cihetle [s. 18] redd edemeyüp zarūrī ḳabūl eylemiş ise de Kūfelilerin Müslim bin ‘Aqīl’e olan bī‘atlarından ma‘lūmātı oldığını söylemesi üzerine ‘Ubeyd bin Ziyād der-‘aḳab ḡulām-ı ḥabāset-endāmını çağırıp “Bu ādemi bilir misiñ?” didikde Hānī daḥı añladığı Müslim bin ‘Aqīl’e şurre verüp ve kendüsiniñ bī‘at edeceğinden baḥşle ḳabūl olunmasını istirḥām ile bir gün bir gece yanlarında ḳalmış olan merd-i murdār idi. Bunıñ üzerine ‘Ubeyd bin Ziyād’ıñ yanında ḥacīl olarak Müslim bin ‘Aqīl’i ḥānesinden çıkaracağını ve ba‘de-mā ziyāret-i emīrde ḳuşūr etmeyeceğini ma‘a’l-ḥalf beyān eylemiş ise de la‘īn-i merḳūm “Ey Hānī seniñ için bundan şoñra girü ḥānene gitmek ne büyük emr-i düşvārdır faḳat Müslim bin ‘Aqīl’i bize teslīm eder iseñ ḳabāyiḥ vāḳı‘anı ‘afv ve sebīliñi iḥlā ederim.” didikde Hānī daḥı ḥānesine gelmiş olan ḡarībū’d-diyār bir misāfiri ḥaşm eline vermek muḡāyyir-i aḥlāḳ-ı ‘Arab ve menāfi-i dīn u şerī‘at idüğinden baḥşle mūmā-ileyhi teslīm edemeyeceği cevābını tezkār ve orada bulunan Müslim bin ‘Amrū’l-Bāhilī la‘īn-i merḳūma ḡoḡrı leb-cünbān-ı kelām olup “Ey emīr müsā‘ade olur ise Hānī’ye bu bābda ba‘zı neşāyiḥ-i lāzıme ifā edeyim.” dimesiyle ‘Ubeyd bin Ziyād daḥı ruḥşat vererek mūmā-ileyh Hānī’yi maḥḥıce bir oḡaya götürüp “Veyḥak ey Hānī sen ‘Ubeyd bin Ziyād-ı müfsidin-nihādıñ zulm u şeḳāvet ü ḡadrından ḥavf etmez misiñ nefsiñe ‘ıyāl u eḡfāl ve müte‘allıḳātıña merḥamet it seni la‘īn-i merḳūm ḳatlı eder ise evlād u ‘ıyāliñe yazıḳ olmaz mı la‘īn-i [s. 19] merḳūmuñ ḡaleb eylediği Müslim bin ‘Aqīl’i niçün teslīm etmezsiñ ve anıñ sebebine nefsiñi ‘arşa-i helāke niçün atarsıñ?” kelimāt-ı neşāyiḥini ‘uḳde-i itmāma yitürdükde Hānī daḥı bir ḡarīb misāfiri dest-i ḥaşma vermek sīret-i ‘Arab’da ve ḥuşūşıyla dīn ü şerī‘atda olmadıḡından ber-vech-i muḡālefet teslīm etmiş olsa dünyāda kendüsiniñ ilā yevmi’l-ḳıyām la‘net ve āḥiretde daḥı düçār-ı ‘azāb u iḳāba sebebiyyet demek olacağına bināen bu bābda bi‘ḡ-ḡab ma‘zūr oldıḡını söyleyince ‘Amrū’l-Bāhilī ḥāl-i Hānī’den me’yūs olarak nezd-i ‘Ubeyd’e getürdi ve şūret-i ḥālī la‘īn-i merḳūma i‘lām eyledikde İbn Ziyād’ıñ ḡāzab u şiddeti ziyādelenerek “Ey Hānī eger Müslim bin ‘Aqīl’i teslīm etmez iseñ seni ḳatlı ederim.” dimesi üzerine Hānī daḥı “Beni ḳatlı eder iseñ ḳavm u ‘aşā’ir ve müte‘allıḳātım cem‘ olup seni ve Dārū’l-emāre’yi muḥāşara ederler.” cevābını irād ve la‘īn-i merḳūm daḥı “Ey Hānī sen beni ḳavm u ta‘alluḳātıñ ile iḥāfe vü tehdīd mi edersıñ?” diyerek yedinde bulunan kebīr çūbı rüy-ı Hānī’ye urup mūmā-ileyhiñ burnını şikest eyledikde mūmā-ileyh daḥı divārda bulunan ḳılıncımı der-‘aḳab dest-i tehevvue alarak ‘Ubeyd bin Ziyād’a ḡoḡrı ḥücüm etmekde iken Dārū’l-emāre çavuşları ḳoşarak kendüsini aḥz u girift ve elinden ḳılıncımı almalarıyla la‘īn-i merḳūmuñ sīne-i pūr-kīnesi ḳabarup bī-çāreyi ḳayd-ı bend altına aldırarak bir oḡaya ḥabs etdirmesiyle orada bulunan mezkūr Esmā bin Ḥāric[e] la‘īn-i merḳūmuñ bu mu‘āmele-i nā-

²⁵ “Ben onun yaşamasını istiyorum. O benim ölmemi istiyor.”

meşrû‘asından nâşî feverân-ı gâzabla kendüsine tevcîh-i [s. 20] kelâm-ı ‘itâb ederek “Ey gaddâr! Hânî bin ‘Urve’niñ görüşmek üzere nezd-i cehâlet-vefdiñe getirilmesini ve haqqında dağı bir mu‘âmele-i gâyr-ı lâyıqada bulunmayacağını va‘d u ta‘ahhüd eylediğñ cihetle biz dağı Muhammed bin Eş‘aş ile birlikde hâne-i Hânî’ye gidüp ve kendüsini alarak meclis-i mel‘anet-enis-i şeķâvet-kârânına gelince birden bire bi-gâyr-i haqq kebîr çüb ile burnını şikest ve rüy u müyını al kana boyayup ve kendüsini habs etdikden soñra katl olacağını dağı bilâ-fütür söylüyorsuñ. Bu ne girdâr-ı nâ-şavâbdır sen müslimân degil misiñ?” dimesi üzerine ‘Ubeyd bin Ziyâd’iñ vahşet ü şiddeti kesb-i izdiyâd edüp Esmâ bin Hâric[e]’yi ol kadar darb-ı şedîd ile darb etdirdi ki bî-çâre hayâtından me’yûs olmuş idi.

Çün Hânî bin ‘Urve maḥbese vaż‘ u ilkâ olındıķda katl olacağı haberi Kûfe’ye ‘aks-endâz olup akrabâlarından ‘Amr ibn el-Hâccac el-Zebîdî ve Benî Haccar cem‘ olarak ‘Ubeyd bin Ziyâd’dan aḥz-ı şâr için birtaķım nîze-i tîz ve şemşîr-i ḥûn-rîz ve gürz ü teber-i semm-gîr ile tezyîn-i dest-i tehevür ederek Dârü’l-emâre’ye hücum ve muḥâşaraya aldıklarında la‘în-i merķûm kemâl-i ḥavf u hirâsından Dârü’l-emâre’niñ kapularını kapadup kendü muḥâfazasıyla meşğûl ve merķûmün dağı “*mâ ḥaleknâ tâ‘aten velâ fâriķatâ cemâ‘ateh*”²⁶ terkîbi ile na‘re-zen-i âfâķ olmalarıyla gûş-ı ‘Ubeyd medhûş ve keyfiyyet-i vâķı‘adan müte’ellim ve bî-ḥoş olup Şureyh Kâzî’yi saķf-ı kaşra çıkararak “Hânî bin ‘Urve şihḥat u hayâtdadır ve kendüsiniñ [s. 21] katli haqqında olan şâyî‘a erâcîfdır.” diyü merķûma nidâ ve kendüleriniñ tağılmalarını ricâ ettirmekle merķûmûna ḥâl-i sükûnet ric‘at ederek girü ḥânelerine ‘avdet eylediklerinden soñra ‘Ubeyd bin Ziyâd-ı bî-i‘tiķâd Kûfelileriñ mescide tecemmü‘lerini emr edüp ve kendüsi dağı minbere çıkdıķda millet ve teba‘anıñ emâret ü metbû‘ına vâcib ü lâzım olan itâ‘at ve inķiyâdın baḥşle ‘aksi ḥâlinde olanlarıniñ nâḥûn-ı pençe-i iztırâbdan taḥlîş-i girîbân edemeyeceklerini ifâde ve bu yolda tevbîḥ ve ihâfeli bir ḥuṭbe kırâ‘at etmekde iken Müslim bin ‘Aķîl’iñ cem‘iyyet-i keşîre ile ḥurûc etdiğñ kendüsine lede’l-aḥbâr der-‘aķab minberden nüzûl ve Dârü’l-emâre’ye ba‘de’l-vuşûl kapuları kapadup çünkü la‘în-i merķûm dîn u şerî‘ate muğâyyir birtaķım ḥarekât-ı mekrûhe vü nâ-meşrû‘ayı irtikâb ve Hânî bin ‘Urve’ye dağı bi-gâyr-ı haqq işkence ve ‘itâb edişî ehl-i dîn u inşâfa girân ve Müslim bin ‘Aķîl’iñ dağı dem-i ḥiddet ü gâzabını galeyân ettirmesiyle müşârûn-ileyh ḥazretleri muḥibbân-ı İmâm ‘Alî vü İmâm Ḥüseyn’iñ tecemmü‘lerini emr ederek kendüsi ķâmet-i mevzûnını esliḥa-ı muķteziyye ile tezyîn ve tâbi‘îni dağı yigirmi biñ kişiden mütecâviz bir fırķa olarak toplandıķlarında ‘Ubeyd bin Ziyâd-ı mel‘anet-nihâdiñ katline ve Dârü’l-emâre’niñ muḥâşarasına toğrı ḥaṭve-endâz ve vuşûllerinde niyyet ü maķşadları üzere işe âgâz etmeleriyle Dârü’l-emâre kapuları sedd-i İskender gibi mesdûd oldığñdan içerüye giremeyüp yalnız etrâfını muḥâşara ve içerüden atılan oḫlara müdâfa‘a ile uğraşmaḫdalar [s. 22] iken ‘Ubeyd bin Ziyâd kendülerini li-ecli’l-iḥâfe Dârü’l-emâre’niñ saķfına küberâ-yı Kûfe’den Keşîr bin Şihâb ve Muhammed bin Eş‘aş ve Şebeş Rib‘î ve Haccar bin Ebcer ve Şimr zi’l-Cevşen nâm ḥabâset-endâmları çıkarup “Ey Kûfeliler Yezîd’dan ve Şâm ‘askerinden ḥavf ediñ kendüñizi varṫa-i helâke atmışsıñız

²⁶ “Biz itaat etmek için yaratılmadık. Onun topluluğñu olarak da terkedilmedik.”

‘ıyāl u etfāl ve nefsiñize rahmiñiz yok mı? Sizi cümleten Yezīd katl eder.” yollu birtakım dehşetli sözler ile feryād etdirmesi üzerine murdār ve ğaddār Küfeliler terk-i vefā ile ke’l-evvel me’lūf oldukları ħil’at-ı ğadrı iktisā ve Müslim bin ‘Aķīl’i orada tenhā koyup her birerleri ħānelerine kaçup ihtifā etmeleriyle müşārün-ileyh ħüzn ü melāl ile cigeri pür-ħūn ve kemāl-i ye’s ü fütürdan der-mānde vü zebūn bir ħāl-i ıztırāb-nümūnda ħalup “Amān yā Rabb!” dimeden ğayrı bir diyecegi olmamağla oradan ğarībāne ħareket ve āfitāb-ı cihān-tāb dağı ğurūb ederek aĥşam vaķtı olup toğrı mescide muvāşalat ve aĥşam namāzını ifādan ōñra mescidden çıkup bir soĥakdan āheste-beste vü dil-şikeste ğarībāne bī-kesāne ħatve-endāz-ı cān-ğudāz ve bir maĥalleye vāşıl olduğda bir ihtiyāre ħātūnuñ ħānesi ħapusunda tırmağda idüğini görünce kemāl-i ħicāb u ħayyā ile mezbūreden bir ōu taleb buyurmaları üzerine mezbūre dağı bir cām-ı ōāfī derūnına dimāğa ōifā bir āb-ı nāb-ı ‘āfiyet-nümā tıldurup taĥdīm ve zāt-ı sūtūde-simātı nūş buyurduğdan ve mezbūre ħapuyı ħapayup içerüye gitdikden ōñra kendüleri āstīn-i dervāzeye ħu’ūd eyledikde mu’aĥĥaran mezbūre mūmā-ileyhiñ [s. 23] ħapu öñinde oturduğını görünce sebebini su’āl ve kendüleri dağı ğarībū’d-diyār bulındığlarından baĥşle gidecek yeri olmadığını söylemesiyle mezbūre ihtiyāreniñ dem-i inşāf u merĥameti cūş u ħurūş edüp ħānesi selāmlığında ayruca bir oĥayı ihzār ve kendüleriniñ ne vaķte ħadar isterler ise misāfiret-i ikāmet eylemelerini ihtzār edüp Müslim bin ‘Aķīl dağı oĥa-yı mezkūre vaż’-ı visāde-i ikāmet ve ferş-i kilīm-i yūmn ü bereket buyurmalarıyla o ōırada mezbūreniñ oğlı gelüp Müslim bin ‘Aķīl’i ħānelerinde görmesiyle kim olduğını istifsār mezbūre dağı ğarībū’d-diyār olduğından misāfir idüğünü ve İmām Ĥüseyn tarafından Kūfe’ye gönderildiğini ve ismi dağı Müslim bin ‘Aķīl olduğını beyān ü izbār ve Ĥaĥĥ te’ālādan ecr-i tāmā’yle kendüleriniñ ħıdmet-i miĥmāniyyesine ikdām eyleyeceğini der-miyān ile mūmā-ileyhiñ ħānelerinde bulunduğını kimseye söylememesini tenbīh ü ityān eyleyüp merĥūm dağı kimseye söylemeyeceğini ta’ahhüd ederek irtesi ğünü ‘Ubeyd bin Ziyād Küfelileriñ def’aten mescide tecemmū’lerini emr ederek ve “Her kim gelmez ise māl u cānı mūbāĥdır.” diyü i’lān-i keyfiyyet etdirdikde ehālī mescide ōitāb ve Ebū Ĥanīfe Dīneverī’niñ rivāyetine nazaran mescide olmayup ħaşr-ı emārete toplandığlarında mezbūre ihtiyāreniñ oğlı mütēħalliĥ olduğı sebük-mağzlığı ele almağla ‘Ubeyd bin Ziyād’iñ nezdinde birĥoĥ ħāzīrūn içinde ‘Abdu’r-raĥmān bin Muĥammed Eş’āş’iñ ħulağına Müslim bin ‘Aķīl’iñ kendü ħānelerinde sākin idüğünü söyleyince ‘Ubeyd bin Ziyād’iñ gözine ilişüp neye dā’ir [s. 24] olduğını su’āl eyledikde Muĥammed bin Eş’āş işi ketm edüp “*Esteĥa’llāhu el-emīra bi’l-beşāreti’l-‘uzmā*”²⁷ terkibi ile i’lān-yı cevāb eylemiş ise de la’īn-i merĥūm tekrār-be-tekrār istifsār edüp mezbūr Muĥammed bin Eş’āş dağı “Müslim bin ‘Aķīl’iñ ħānelerinde sākin idüğünü aĥbār eyledi.” dimesiyle Aĥmed bin A’şam-ı Kūfī’niñ rivāyetine ğöre ‘Ubeyd bin Ziyād-ı bī-i’tiĥād Müslim bin ‘Aķīl’iñ sākin olduğı ħāneyi ħaber aldığda üç yüz ħadar serhengāniñ Muĥammed bin Eş’āş’a terfīķan mūmā-ileyhiñ aĥz u girifti ħaĥķında gönderilmelerini emr edüp ve Muĥammed bin Eş’āş her ne ħadar istiğnā etmiş ise de cebren ma’iyyetine ber-minvāl-i muĥarrer serhengāniñ terfīķiyle i’zām

²⁷ “Allāh, onu büyük bir müjde ile islah etsin.”

olunmaları üzerine bunlar mezbūr-ı ihtiyāre Tav‘a nām hatunuñ hānesine yaklařdıklarında cenāb-ı Müslim bunları görüp ve kendüsiniñ aḥz u giriftiçün geldiklerini “*İttekū firāsete’l-mu`min*”²⁸ mantūq-ı münāfince derk eylemesiyle der-‘aḳab kām̄et-i mevzūnını şemşīr ü tīr ve sā`ire ile tezyīn ve re’s-i ‘ālīlerine daḡı ‘imāme-i vālālarını aldıḡdan vābeste-bendiñden şoñra tebessüm ederek beyt:

İn ‘ālem-i fānīst vefā nīst der-ū

İn köhne cihānīst çehā nīst der-ū²⁹

medlūlınca “Ey nefis mevte ḡazır ol zīrā benī ādemiñ ser-encāmıdır.” diyüp ve mezbūre ihtiyāreye daḡı vedā‘ eyleyüp zīkr olunan gūrūh-ı mekrūhe ṡoḡrı vardıḡda cümlesi birden der-destine kıyām ve birtaḡım mu‘āmele-i nā-meşrū‘aya ikdām eylemeleri üzerine kendüsi daḡı kılıncını çıkarup çend neferini pāre pāre āvāre kuşūrularını daḡı bāzū-yı zūr ile zebūn u der-mānde bıraḡarak ve Muḡammed bin Eş‘aş ḡan dökülmemek için ḡakīmāne Müslim’e ṡoḡrı baḡırıp “Ey aḡī ceng ü cidālden fāriḡ ol. Biz seni ḡatl etmek üzere gelmedik ve seni te`mīn [s. 25] edelim bize teslīm ol.” deyince Müslim daḡı “Ey münāfıḡlar ben ehl-i İslām ve Ehl-i beyt-i ḡayrū’l-enām bulındıḡım ḡālde kāfiri recm eder gibi burnuma ve gözüme endāḡt etdiñiz ṡařlardan ḡayyā etmeyüp de şimdi te`mīne mi ḡalkışdıñız?” diyerek üzerlerine ḡamle kılıp çend neferini daha mütevārī-i ḡāk-i helāk etmiş ise de merḡūmūn tarafından endāḡt olunan tīr ve ḡavale kılınan şemşīr cerīḡalarından mübārek vücūd-ı biḡbūdlarına fütūr ‘arīz olarak bī-tāb ḡalmış ve mezbūr Muḡammed bin Eş‘aş daḡı “Yalñız bir ādemi bu ḡadar kiři aḡz edemediñiz ‘ayb degil mi?” gibi kelimāt-ı muşavvaḡānesiyle serhengān-ı bī-iz‘āniñ ḡayret ü kuvvetlerini tezyīd ve Müslim bin ‘Aḡīl’iñ cümleten birlikde üzerine hücūm etmelerini emr ü tensīb eylemiş bunlar daḡı birlikde ḡoşarak içlerinden Bukeyr ibn ḡamrān el-Aḡmerī nām la‘īn bī-çāre Müslim’e kılıncını atmasıyla müşārūn-ileyhiñ üst dudaḡını ḡat‘ edüp ve cenāb-ı Müslim daḡı der-‘aḡab ol ḡā’in-i bī-dīne şemşīr-i ḡūn-rīz-i ḡümāyūnlarını ḡavāle buyurmalarıyla o anda la‘īn-i merḡūmı cerḡ ve ḡatl eylemiş ve yine la‘īn-i merḡūmūndan bir diḡeri cenāb-ı Müslim’e nīze uraḡ bister-i ḡāke düşürdüḡde hemān aḡz u girift ve bir estere bindirerek ṡoḡrı ‘Ubeyd bin Ziyād-ı mela‘net-nihāda ḡetürmeleriyle la‘īn-i merḡūm müşārūn-ileyhiñ ḡatl olunmasını emr eyleyince kendüleri daḡı vaşıyyetleri oldıḡından bir cüz`ī miḡdār mühlet verilmesini istid‘ā ve la‘īn-i merḡūm daḡı ḡabūl edüp müşārūn-ileyh o şırada Sā`d ibn Vaḡḡās ḡazretleriñ maḡdūmları cenāb-ı ‘Ömer’i bir künc-i ḡafīye celb ederek evvelā kendüsiniñ yedi yüz [s. 26] dirhem deyni olup ḡatl edildikten şoñra esliha ve esbiniñ furūḡtıyla deyn-i mezkūrūñ te`diyesini ve şāniyen ba‘de’l-ḡatl cesediniñ ‘Ubeyd bin Ziyād-ı ḡabāset-nihādın taḡlīşiyile bir münāsib maḡalle defni şālişen ḡaddār Kūfelileriñ vāḡı‘a muḡḡalif olan sözlerine vücūd vererek İmām ḡazret-i ḡüseyn’iñ Kūfe’yi teşrīf buyurmaları zımnında ḡöndermiş oldıḡı ‘arīze üzerine müşārūn-ileyh ḡazretleri daḡı be-heme-ḡāl teşrīf buyuracaḡlarından ve Kūfeliler ise mine’l-ḡadīm me’lūf olduḡları vefāsızlıḡı ele alarak ve kendüsi daḡı el-yevm ḡatl olınacaḡı cihetle bu ḡālleri yekān yekān beyān ve müşārūn-ileyh ḡazretleriñ bu ṡarafa min-ba‘d

²⁸ “Müminin firasetinden sakın.”

²⁹ “Bu fani alemdir, onda vefa yoktur. Bu eski cihandır, onda neler yoktur (ki).”

ka-dem-rence degil belki tevcih-i müje-i nazâr bile buyurmamaları hakkında cânib-i şark-câlib-i hümâyûnlarına serî'an bir kıt'a 'arîze göndermelerini mûmâ-ileyh 'Ömer'e vaşiyet buyurduktan sonra birlikde nezd-i şekâvet-vefd-i 'Ubeyd bin Ziyâd'a gelerek la'în-i merkûm Müslim bin 'Aqîl'in vaşiyet vâkı'asını mûmâ-ileyh 'Ömer'den su'âl edüp 'Ömer dağı kažiyyeyi beyân eylemesiyle la'în-i merkûm leb-cünbân-ı habâset olarak "Ey Müslim seniñ deyniñ için bizce müdâhale olmayup lâkin ba'de'l-ka-tl cesediñiñ bir münâsib maħalle defn olunmasını 'Ömer'e ricâ eylemişsiñ burası bizim bileceğimiz şeydir ve İmâm Hüseyn'in Kûfe'ye gelmemesi hakkında kendüsine bir kıt'a mektûb gönderilmesini taleb eylemişsiñ. Eger İmâm Hüseyn bize ilişür ise biz dağı hâmuş olmayacağızdır." ibareleriyle taşavvur ve maķâşid-i şekâvet-kârânesini itmâm ve daha başka kelimât-ı nâ-meşrû'a ile telvîş-i dehen-i habâset-encâm [s. 27] eyledikde müşârûn-ileyh dağı "Fâķzi mâ ente kâğin yâ 'aduvve'llâh"³⁰ terkîbini irâd ve ğazab-ı İbn Ziyâd kesb-i izdiyâd ederek müşârûn-ileyhiñ ka-tlini bir Şâmî'ye emr edüp la'în-i mezbûr dağı müşârûn-ileyhi ka-tl etdikden sonra medhûş ve bî-ħoş nezd-i 'Ubeyd'e gelerek sebebi ne idüğini lede's-su'âl ka-til-i merkûm dağı ğazret-i Müslim'i ka-tl ederken heybet ü 'azamet ve dehşetle bir âdem-i engüşt-ber-dehân-ı ğazab kendüsine görünüp fevķa'l-'âde korkdığını söyleyince la'în-i merkûm kaħķaha-zen-i istihzâ olup "ġalebek ceybek"³¹ ile redd-i cevâb eylemiş ve der-'aķab zıkr olınan Hânî bin 'Urve'yi dağı maħbesden çıkartdırup anı dağı ka-tl ve Müslim ile birlikde ayaklarından başı aşığı şalb etdirmişdir. (Li-muħarririhî) "Lane'llâhu 'alâ ibni Ziyâdin bi-ziyâdin" Ķatele'l-Müslime zulmen ve ibne 'Urve bi'itâd"³²

Şehîdân-ı mûmâ-ileyhimânîñ mertebelerinde 'Abdu'r-raħmân ibn Zübeyr el-Esedî buyurmuşlardır: "Fe in künte lâ-tedri me'l-mevtu" Fe'n-zurî ilâ Hânî tî's-sûķi ve ibni 'Aqîlin"³³ 'Ubeyd bin Ziyâd-ı mel'anet-nihâd şehîdân-ı mażlûmânîñ re's-i 'âlîlerini iki kimesneye tevdi'an ve bu bâbda bir mektûb dağı yazup ma'â-cânib-i habâset-câlib Yezîd-i mel'anet-bedîde "La'netu'llâhi 'aleyhi ve 'alâ âlin 'aleyhi"³⁴ isbâl ü tisyâr ederek la'în-i mezbûr ba'de'l-ķirâ'e mûmâ-ileyhimânîñ re's-i vâlâlarını Dımışķ-ı Şâm'ın ka-pusına aşdırup ve zıkr olınan iki kimesneye onar biñ dirhem 'aşıyye i'tâ ve 'Ubeyd bin Ziyâd'a dağı cevâb olarak yazdığı mektûbda Müslim bin 'Aqîl ile Hânî bin 'Urve'niñ ka-tli ħuşuşından maħzûz olduğunu ve İmâm [s. 28] Hüseyn'in dağı bu taraflara gelecegi rivâyet olunmasına mebnî geldiği anda anıñ dağı ka-tl olunmasını ve ara şıra aħvâl-i İmâm Hüseyn'den kendüsine ma'lûmât verilmesini iş'âr u izbâr eylemiş idi.

Zıkr-i teveccüh-i İmâm Hüseyn ez-Mekke be-'Irâķ

Yuķarıda zıkr u beyân olındığı üzere 'Ubeyd bin Ziyâd-ı la'îniñ Kûfe emâretine ta'yininden sonra Müslim bin 'Aqîl sâkin olduğu ħâne-i Muħtâr'dan çıkup Hânî bin 'Urve'niñ ħânesini teşrif ve muħibbân-ı İmâm 'Alî vü İmâm Hüseyn dağı kendüsünü orada bulup bî'at ve inâbetlerine taķviyyet

³⁰ "Ey Allâh'ın düşmanı! Artık sen neye hüküm edeceksen et." Tâha, 20/72

³¹ "Şinen sana üstünlük sağlamış."

³² "Allâh bu İbn-i Ziyâd'ı yalancı şahitlik yaptığı için lanetlesin. Sırf zulüm olsun diye Müslüm'ü ve İbni 'Urve'yi öldürttü."

³³ "Eğer sen ölümün ne demek olduğunu bilmiyorsan, çarşındaki Hânî'ye ve İbni 'Akil'e bak."

³⁴ "Allâh'ın laneti onun ve ailesinin üzerine olsun."

vererek yigirmi biñ kişiden mütecāviz bir fırkaya bāliğ olmalarıyla şebān-rūz ḥazret-i Ḥüseyn'in Kūfe'yi teşriflerini mūmā-ileyh Müslim bin 'Aqīl'den temennī vü istirhām ve bu bābda olan infāk u ittihādlarını i'lām etmeleri üzerine mūmā-ileyh daḥı bir kıt'a 'arīze tanzīm edüp münderecātı *ve kad bāya' nī min ehli'l-Kūfe 'iṣrīne elf raculīn velā yekzībūn. Fe-uḡdum fe-inne'n-nāse me'ake velā erā lehum ḥubben li-Āli Ebī Süfyān*³⁵ ilā āhirihi 'ibārātıyla müzeyyen olarak cānib-i seniyyü'l-cevānib-i hümāyūnlarına 'arz u isbāl eyledigine binā'en zāt-ı 'ālī-i ḥilāfet-penāhīleri daḥı ḳabūl buyurup tedārikāt-ı lāzıme-i seferiyye ile meşğūl ve bu ḥādīse şimāḥ-ı ḥavāşş u 'avāma mevşūl olunca kānūn-ı derūnlarını nār-ı nā'ire-i ḥüzn istilā ve pek çokları ḥuzūr-ı ḥazret-i Ḥüseyn'e şitāb ile gitmeleri ḥaḳḳında nice nice maḳālāt-ı muḳtezā ifā ve ḥattā ba'zı müverriḥiniñ ḥāme-zen-i şaḥā'if-i beyān olduklarına göre [s. 29] Ḥazret-i İmām Ḥüseyn'in Kūfe 'azīmetine ḥazırlandığı 'Abdu'llāh bin 'Abbās ḥazretlerinin resīde-i sem'-i te'essüfi oldukda nezd-i ḥilāfet-vefd-i hümāyūnlarına gelerek Kūfelilerin ḡaddār ve bī-vefā idüklerinden ve ba'zı ḥālāt-ı mekrūhe vü nā-meşrū'alarından bahşle nūr-ı beyzā-yı zıllu'llāhīleriniñ Ḥaremeyn-i Muḥteremeyn'den bir vechle cüdā ve tefriḳi rehīn-i cevāz olmayacağını ve bu bābda lāzım gelen maḳālātı icrā ve o şırada 'Ömer ibn 'Abdu'r-raḥmān bin el-Ḥāriş el-Maḥzūmī daḥı gelüp Kūfe 'azīmetinden şarf-ı nażar buyurılması ḥaḳḳında pek çok ricā vü niyāz etmişler ise de müşārūn-ileyh ḥazretleri Müslim bin 'Aqīl'den gelen mektūbı ve muḳaddemā Kūfelilerin yigirmiden mütecāviz mekātīb-i vāridelerini lede'l-irā'e Kūfe ehālīsiniñ da'avāt vākı'alarına icābet lāzım geldigine mebnī bi'z-zarūr 'inān-ı şeb-diz-i 'azīmeti mün'atıf-ı cānib-i 'Irāḳ edeceğinden ve bu bābda mes'elet-nümā-yı ḥayr-ı Bārī olup bi'l-cümle iḥvān-ı dīniñ daḥı ḥaḳḳ-ı 'ālīlerinde ed'ıye-i ḥayriyyeleriniñ mebzūl ve tekririni muḳālebede bulındıklarını ifāde buyurmalarıyla 'Abdu'llāh bin 'Abbās kemāl-i ḥüzn ü ye's ile ḥānesine 'avdet ve bi'l-cümle ehālī-i Mekke şü şüretle lebs-i libās-ı āteş-i fırḳat olup ḥuzūr-ı ḥazret-i ḥilāfet-penāhīlerine cem' olarak girye vü nāle ve ba'zıları Kūfe 'azīmetine bir vechle rızā-dāde olamayup pertev-i fūrūḡ-ı hümāyūnlarınıñ hemişe Ḥaremeyn-i Muḥteremeyn'de lem'a-nişār-ı istiḳrār buyurılması ḥuşuşını niyāz eylemeleri üzerine ol mişḳāt-ı mişbāḥ-ı hidāyet ve mihr-i münir-i ḡabrā-yı ḥilāfet ve nūr-ı dāde-i ümmet (raḡiya'llāhu te'ālā 'anh) [s. 30] efendimiz, Müslim bin 'Aqīl'den gelen mektūbı ve Kūfelilerin gönderdikleri birḫaḳım mektūbları def'aten lede'l-ḳirā'e da'vete icābet-i lāzımeden ve bu da'vet ise orada mevcūd olan iḥvān-ı dīniñ zāt-ı firişte-simāt-ı ḥilāfet-penāhīlerine bī'at ve bu cihetle kendüleriniñ tezyīn-i ḳulūb ve irşād edilmelerine sebebiyyet demek olacağından her ḥālde Kūfe'ye tevcīh-i ferş-i ihtirām buyuracaklarını beyān ve mūmā-ileyh 'Abdu'llāh bin 'Abbās ḥazretleri daḥı Ehl-i beyt-i 'ālīleriniñ tevfiḳiyle yalnız dürr-i yetim-i girān-behā-yı hümāyūnlarınıñ teşriflerini tezkār eylemiş ise de birlikde getürileceği cevābı verilüp ber-minvāl-i muḥarrer altmış senesi zī'l-ḥiccesiniñ üçüncü günü yetmişden ziyāde aşḫāb-ı kirām ve Ehl-i beyt-i 'iffet-ittisām ve sā'ir ḥadem ü ḥaşem rikāb-ı hümāyūnlarına şaff-beste olarak icrā-yı merāsım-i vedā'dan şoñra esb-süvār-ı 'azīmet olduklarında ol vaḳt Yezīd tarafından

³⁵ "Kūfeli yirmi bin kişi bana bey'at etmiş -halk yalan söylemiyor-. Öne çık! Halk seninle, onların arasında Ebu Süfyān'ı seven birini görmüyorum."

Mekke vālisi bulunan ‘Ömer ibn Sa‘d ibn ‘Aş serhengānından birini gönderüp Kūfe ‘azīmetinden şarf-ı nazar buyurulmasını ricā etmiş ise de kabūl buyurılmayarak Mekke-i Mükerrreme’den hüruc ve yevm-i mezkūrda ise Kūfe’de Müslim bin ‘Aķıl’i ‘Ubeyd bin Ziyād katl etmiş idi (la‘netu’llāhi ‘aleyh).

Zāt-ı hāzret-i hīlāfet-penāh efendimiz (rađiya’llāhu ‘anh) Kūfe’ye tođrı tevcīh-i licām-ı mađiyye-i ihtirām ve aşhāb-ı kirām dađı rikāb-ı hümāyūnlarında seyr-i sür‘ate iķdām ve bir gün ‘Irāk’a vāşıl olmalarıyla Bişr bin Ğālīb Esedī nām zāt dađı Kūfe’den Mekke-i Mükerrreme cānibine gelir iken eşnā-yı rāhda [s. 31] pertev-i şu‘ā‘-ı hāzret-i Hüseyn-i dīde-i beşere berķ-endāz olarak nezd-i hīlāfet-penāhīlerine şitāb ve ğubār-ı pāy-ı kimyā-sāy-ı zıllu’llāhīlerine yüz ve göz sürdükdēn şoñra kendüsine “Eyne eyne?” diyü su‘āl buyurılıp Kūfe’den Mekke-i Mükerrreme’ye gitmekde olduđı beyān eylemesiyle Kūfe’niñ hālinden lede’l-istifsār mūmā-ileyh dađı “*Ķulūbuhum ma‘ak ve suyūfuhum ‘alā benī Ūmeyye*”³⁶ cevābını tezkār eyledi.

Müşārūn-ileyh hāzretleri irtesi ğünü Bađnu’r-Rumme nām mevķi‘e sāye-endāz-ı iclāl ve Kūfelilere hītāben bir kıt‘a fermān-nāme tanzīm ve aşhāb-ı kirāmlarından Ķays bin Müşir nām zāta bi’t-tevdī‘ isbāl buyurup hūlāşa-i me’ālī Kūfelilerin Müslim bin ‘Aķıl’e olan bi‘atlarından ve şu vechle huşūle getürdükleri ittifāk ve ittiḥādīñ mūcib-i maḥzūziyyet-i hīlāfet-penāhīleri olduđını ve Bađnu’r-Rumme nām mevķi‘e muvāşalat buyurduķları cihetle qarīben Kūfe’yi dađı teşrif buyuracaķlarını tebşir ve beyāndan ‘ibāret idi.

Mūmā-ileyh Ķays Kūfe cānibine gitmekde iken eşnā-yı rāhda ‘Ubeyd bin Ziyād nām ḥā’in tarafından gönderilmiş olan Huşayn bin Nūmeyr kendüsini der-dest ile Kūfe’ye getürerek ‘Ubeyd bin Ziyād’a teslīm eylemiş ve la‘īn-i merķūm mūmā-ileyhi bām-ı kaşrdan aşāđı itdirüp yere düşdüđi anda mütevārī-i ḥāk-i helāk olmuşdur. Ve hāzret-i hīlāfet-penāh efendimiz Bađnu’r-Rumme’den hüruc ve Kūfe’ye tođrı tevcīh-i mađiyye-i ihtirām buyurmalarıyla Kūfe’den gelen bir zāta bi’t-teşādūf oranīñ hālinden su‘āl ve mūmā-ileyh dađı Müslim bin ‘Aķıl’i şehīd etdiklerini [s. 32] ve Ķays bin Müşir’i ‘Ubeyd bin Ziyād’ıñ saķf-ı kaşrdan aşāđı atdırdıđını ve daha sār ḥālāt-ı müte’ellime-i vāķı‘ayı yekān yekān ‘arz u beyān eyledi ve o şırada ‘Ömer ibn Sa‘d’ın şu ḥādişe-i dil-hırāşı mübeyyen-i cānib-i seniyyü’l-cevānib İmām Hüseyn’e isbāl eylediđi ‘arīze müşārūn-ileyh hāzretlerine taķdīm olup keyfiyyāt-ı vāķı‘adan dil-i şāfi‘i hīlāfet-penāhīleri ālūde-i ḥüzn ü melāl “ve ‘inde’llāhi tuḥtesebu enfusunā”³⁷ ile ḥatm-ı maķāl buyurarak ve bunuñ üzerine aşhāb-ı kirāmlarından ba‘zısı ‘avdeti ihtiyār ve ba‘zıları dađı keyfiyyet-i Müslim’den şoñra ğirü gitmeleri uyamayacađını tezkār ile Kūfe ‘azīmetinde ısrār eylemişlerdir.

Zāt-ı hīlāfet-me‘āb efendimiz dađı “*Lā ḥayre fī’l-‘ayşi ba‘de he’ulā*”³⁸ nuḥķ-ı hümāyūnlarını irād ile oradan kaķkup kaḥ‘-ı menāzilden şoñra bādiye-i nevāḥisine yaķlaşmalarıyla Yezīd-i la‘īn ḥaber alarak der-‘aķāb Kūfe ḥākimi bulunan mezkūr ‘Ubeyd bin ‘Ziyād-ı mel‘anet-nihāda bir kıt‘a mektūb

³⁶ “(Onların) kalpleri seninle beraberdir. Kılıçları da Ūmeyye oğullarına karşıdır.”

³⁷ “Allāh katında nefislerimiz hesaba çekilir.”

³⁸ “Bu olanlardan sonra yaşamakta ḥayır yok.”

gönderüp münderecâtında “İmâm Hüseyin Kûfe’ye gelmekte imiş. Hemân yollara ‘ asker sevkiyle aḥz u girifte i’ tinâ vü ḡayret ve bu bâbda taraflarından her ne dürlü mu‘ âmele-i muḡteziyye icrâ olunur ise cümlesi ‘ indimizde maḡbûl ve bâdî-i şādî vü maḡzûziyyet olacağına mebnî müsellemler olan dirâyet ü umûr-şinâsları üzere her ḡâlde aḥz u zabta himmetleri me’mûl u muntazırdır.” diyü efkâr-ı şeqâvet-kârâne ve maḡşad-ı müfsidânesini i’ lâm u ifhâm eyledikte ‘ Ubeyd bin Ziyâd-ı ḡabâşet-nihâd daḡı der-‘ aḡab Ḥuşayn bin Nümeyr’e birçok cünûd-ı şeqâvet-vürûd verüp Ḳādîsiye tariḡine i’ zâm [s. 33] ve Ḥür bin Yezîd Riyâḡı’ye daḡı biñ kadar süvârî terfîḡan bâdiye tarafına isbâl ve bunlara verdiği ta‘lîmâtında İmâm Hüseyin’i der-dest ile Kûfe’ye getürmelerini emr ü tenbîh eylemiş idi. Eşḡiyâ-yı merḡûmûn maḡall-i me’mûriyyetlerine bi’l-vuşûl yollar kenârında bekleşerek ḡudûm-ı hidâyet-mevsûm ḡazret-i Hüseyin’e dîde-güşâ-yı dâlâlet ve zât-ı ḡilâfet-nişâb efendimiz ise merḡale-i ‘ aḡîḡaya lem‘ a-nişâr-ı muvâşalat olarak Benî ‘ İkrime’den bir zât-ı şadâḡat-simât eşnâ-yı râhda maḡall-i mezkûre olan tal‘at-ı ḡümâyûnlarını bi’l-müşâhede der-‘ aḡab ḡuzûr-ı mih-vaḡûr-ı ḡilâfet-penâhîlerine cebîn-sây-ı dâra‘et ve ibrâz-ı şıdḡ u muḡâlaşatdan soñra kendüsiniñ Kûfe’den geldigini beyân ve Yezîd-i la‘îniñ emriyle Kûfe vâlîsi ‘ Ubeyd bin Ziyâd tarafından zât-ı ḡazret-i zıllu’llâhîleriniñ aḡz u girifti zımnında yollara ‘ asker sevḡ olındığını ve bu merḡale-i ‘ âlîlerinden bir ḡaḡve ilerü gidilmeyüp girü ‘ avdet buyurılmasını ‘ arz u ityân eyleyince cenâb-ı ḡilâfet-penâh efendimiz mûmâ-ileyhiñ işbu iḡtâr vâḡı‘asından fevḡa’l-‘ âde maḡzûz ve ḡaḡlarında birçok ed‘iye-i ḡayriyye mebzûl buyurduḡdan soñra “*Ḳul len yuşîbenâ illâ mâ keteba’llâhu lenâ*”³⁹ âyet-i kerîmesini ḡırâ‘at ve Ehl-i beyt-i Resûl-i kibriyânîñ helâk ve şehâdetine irâde-i ezeliyye-i İlâhî müte‘allik buyurıldığı ḡâlde ‘ avdet ve mürâca‘atıñ bir fâ‘ide vermeyeceğini irâd ve oradan ‘ azîmetiyle Serâ nâm maḡalle ferḡ-i visâde-i vuşlat ve ‘ ale’s-şabâḡ oradan daḡı çıḡup Kûfe’ye toḡrı tevcîh-i maḡiyye-i iḡtirâm ile gitmedeler iken zıkr olunan [s. 34] Ḥür bin Yezîd öḡle vaḡtı önlerine ḡurûc ve nûr-ı beyzâ-yı ḡazret-i Hüseyin’i gördüḡde çeşm-i başireti açılarak ḡâk-pây-i ḡümâyûnlarına ibrâz-ı şıdḡ u meveddet etmeḡe başlayup ve şalât-ı zuhr daḡı ḡulûl eylediginden ḡazret-i İmâm Hüseyin tecdîd-i vuzû‘ buyurduḡda bi’l-cümle aşḡâb-ı kirâm ve Ḥür bin Yezîd ile ma‘iyyetinde bulunan biñ kadar ‘ asâkir âb-dest alarak zât-ı ḡilâfet-penâh efendimize iḡtidâ ve şalât-ı zuhrı ifâdan soñra cenâb-ı reşâdet-penâh efendimiz cemâ‘at-ı ḡâzireye ḡaḡḡ celle celâlühü ḡazretleriniñ ‘ azamet ve ḡudret-i ilâhiyyesinden ve ḡazret-i serdâr-i enbiyâ ve şehsüvâr-ı arz u semâ peyḡamberimiz efendimiziñ daḡı şemâ’il-i cemîlelerinden baḡşle kendülerine neşâyih-i lâzîme ifâsından soñra Ḥür bin Yezîd’e ve leşkerine ḡiḡâben “Ey Kûfeliler birbirini müte‘âḡıḡ göndermiş olduğunuz mektûblar ve bu bâbda irsâl olunan da‘vetcileriniz üzerine da‘avât vâḡı‘alarınıza icâbet olarak memleketinize geldim ve eşnâ-yı râhda olan istimâ‘a nazaran Müslim bin ‘ Aḡîl’i vefâsızlık ve ḡaddârlığınız eḡeri olarak tenhâ bırakup dest-i sitem-i ḡaşmda ḡatıl ve şehîd etdirmişsiniz ve eḡer ḡaḡḡımda olan da‘vetleriniziñden daḡı peşîmân oldınız ise ben yine cânib-i Ḥicâz’a ‘ atf-ı licâm-ı ‘ azîmiñ edeyim.” nuḡḡ-ı ḡümâyûnlarını irâd buyurmaları üzerine cümlesi

³⁹ “De ki: Allâh’ın bize yazdığı şeyden başkası, bize asla isabet etmez.”, et-Tevbe, 9/51

öñlerine bakup ve Hür bin Yezîd mektûblardan haberi olmadığını ma‘a’l-kaşem ifâde eylemesiyle hâzret-i hilâfet-penâh efendimiz gûlâm-ı sa‘âdet-encâmılarına Kûfelilerin mektûblarını getürdüp kendülerine irâ‘e ve bunlar dağı o [s. 35] gurûhdan olmadıklarını ve Yezîd’den olan havf u hirâslarına mebnî zât-ı hilâfet-penâhîlerine bi‘at ve bu cihetle mu‘âvenet ve müzâhirinde bulunamayacaklarını beyân u ifâde eylediklerinde cenâb-ı hilâfet-penâh efendimiz girü ‘avdet olunmasını aşhâb-ı kirâma emr buyurmağı müşârün-ileyhim develerine süvâr ve zât-ı kerîmü’ş-şifât-ı ‘âlîleri dağı miyân-ı şafda lem‘ a-nişâr olarak tevcih-i ma‘tiyye-i ric‘at buyurmaları üzerine Hür bin Yezîd bi’t-ta‘kîb ma‘iyetinde bulunan ‘asâkir ile yolun etrâfını muhâşara ve şu ef‘âlî mücib-i hırmân u hüsrân-ı dâreyin ise de ağız u girifte Yezîd tarafından cebren ta‘yîn olındığından ve şâyed ifâ-yı me‘mûriyyet etmemiş olsa la‘în-i merķûm tarafından bir mu‘âmele-i nâ-muzırre görmesi melhûz olmasından bahşle zât-ı ‘âlî-kadrlarını Kûfe’ye götürüp ‘Ubeyd bin Ziyâd’a teslim edeceğini söylemesiyle nûr-ı dîde-i mü’mîn hâzret-i İmâm Hüseyn efendimiz dağı “Ey Hür sıbt-ı peygamber-i ahîrû’z-zamân olduğumuz hâlde Yezîd ve a‘vânına tâbi‘iyyet ü teslîmiyyet hâkķımızda bir vechle câ‘iz olamayacağından ve Kûfelilerin hâl-i bi-vefâ’î ve gaddârlıkları zâten ma‘lûmumuz iken mu‘ahharan dağı kirâren mirâren ‘arz olunmuşidi. Taķdîr-i celîl-i ilâhî bu re‘ylerine havâle-i sem‘-i i‘tibâr etdirmeyüp Kûfe ehâlîsiniñ da‘avât vâķı‘alarını qarîn-i icâbet ederek gelmiş isek de kendüleriniñ yine câme-i ğadri iktisâ etdikleri nazar-ı tedķikimiz olmasına mebnî me‘lûf olduğumuz vaţan-ı aşliyyemize ‘avdet ediyoruz. Eger mûmâna‘atda ısrâr eder iseñ harbden ğayrı çâre yokdur.” diyüp hemân seyf-i şamsâm-ı hümâyûnlarını niyâmından [s. 36] ihrâc ve Hür bin Yezîd dağı ceng ü cidâle me‘zûniyyetleri olmamasıyla ğavğâ edemeyeceklerinden kendüsiniñ bu bâbda ‘Ubeyd bin Ziyâd’a bir kıt‘a mektûb gönderecegi ve cevâbı vürüd edinceye degin ne Hicâz’a ve ne Kûfe yolına olmayup ayrı bir yola gitmeleri münâsib olacağından ve şu şûret fariķin miyânında dağı i‘âde-i şulh u selâmeti mücib bulunacağı cihetle temşiyet mes‘ûlini temennî ve hâzret-i hikmet-şinâs efendimiz ķabûl ve is‘âf buyurmaları üzerine merķûm seri‘an bir mektûb yazarak ‘Ubeyd bin Ziyâd’a tisyâr ve muķâvele-i mezkûr üzere fariķin yola revân ve tayy-ı menâzil ü merâhilden şoñra Kerbelâ nâm maħalle qarîb bir mevzi‘e vuşul ve orada eglenmeyüp gitmekdeler iken bir merd-i üstür-süvâr-ı tâziyâne-zen ta‘cîl u tîz-refţâr ile gelmekte olduğunu lede’l-müşâhede fariķin biraz teveķķuf u ârâm ve üstür-süvâr toğrı Hür bin Yezîd’in öñine gelüp selâm vererek hâmil olduğu mektûbı i‘ţâ ve merķûm dağı bi’l-ķirâ‘e me‘âl-i mefsedet-iştimâli Hüseyn’in şusuz ve otsuz bir maħalde tevķîf olunması kelimât-ı şekâvet-âyâtından ‘ibâret bulunmuş idi. Mezbûr Hür nâme-i mezkûri dest-i hilâfet-peyvest İmâm Hüseyn’e (rağiya’llâhu te‘âlâ ‘anh) verüp münderecâtı vechle ‘amel etmek lâzım ve şâyed iğmâz etmiş olsa Yezîd ve ‘Ubeyd bin Ziyâd’in nezdinde mücrim ve müttehim olacağına binâen bu bâbda ma‘zûr olduğunu ifâde etmesiyle aşhâb-ı kirâm-ı İmâm Hüseyn’den Züheyr ibn el-Ķayn nâm zât Hür bin Yezîd’in ısrâr vâķı‘ası üzerine kendüsüyle ceng edilmesini İmâm Hüseyn’den temennî [s. 37] ve bunlar biñ kadar nefer olup kendüleriyle harb etmek âsân olduğu gibi mu‘ahharan imdâd u mu‘âvenetlerine lâ-yu‘add velâ-yuhşâ

eşkiyâ gönderildiği hâlde anlara muķâvemem etmek derece-i imtinâ‘ da olacağı bedihî idüğine mebnî şü biñ kişi ile muķharebe etmiş olsalar her hâlde manşür ve muzaffer olacaklarını inbâ etmiş ise de müşārün-ileyh hazretleri dağı ibtidâ ģarbiñ ģaraf-ı ‘âlîlerinden vuķū‘ını tecvîz buyurmamalarıyla mûmâ-ileyh tekrâr Nehr-i Fırât ģurbında vâķi‘ bir ģaryeye fers-i visâde-i iķâmet olunmasını istîzân eyledikde ģarye-i mezkûruñ ismi kendüsinden lede’s-su’âl ‘Aķarr nâmında idüğü cevâbı verildikde “ne‘üzubi’llâhi mine’l-‘Aķarrı”⁴⁰ terkîbi ile ‘uķde-bend-i kelâm olup ve biraz daha ilerüye giderek Kerbelâ’ya muvâşalat ve muģâlifân-ı ceys-i İslâm’ıñ eģrafını muģâşaraya alarak bir ģaģve ilerü şalıvermemeleri üzerine ģurretü’l-‘ayn-ı ehl-i dîn hazret-i İmâm Hüseyñ (rağiya’llâhu te‘âlâ ‘anh) efendimiz zıkr olunan maģall-i siyeh-fâmıñ nâmını su’âl buyurup Kerbelâ idüğü cevâbı ‘arz olındıkda “zâtü’l-kerb ve’l-belâ” nuģķ-ı celîlini îrâd buyurdılar. Ba‘d-ez-în maģall-i mezkûra ģadırlar ģurılıp iķâmet etmedeler iken irtesi günü ‘Ubeyd bin Ziyâd-ı şekâvet-nihâdîñ emriyle ‘Ömer İbn Sa‘d dört bin nefer süvârî ve piyâde ile mışrâ‘ :

La‘net-i Yezdân bâşed şad hezâr⁴¹

gelüp maģall-i mezkûra nâzil olmalarıyla mu‘aģģaran İbn Ziyâd ģaccâr ibn el-Ĥür Şebeş ibn Rib‘î ve Şimr zi’l-Cevşen nâm ģabâşet-endâmlar ma‘iyyetine birtaķım ģürüh-ı mekrûhı ģatup Kerbelâ’ya göndermiş idi. Cenâb-ı Hüseyñ [s. 38] (rağiya’llâhu te‘âlâ ‘anh) efendimiz aşģâb-ı kirâmıyla meşveret ü müzâkereye ibtidâr eylediklerinde Büreyr bin Ĥudâyr nâm zât ‘Ömer ibn Sa‘d’e ba‘zı mertebe naşîģat edeceginden müşārün-ileyh hazretlerinden ruģşat taleb ederek ‘Ömer ibn Sa‘d’ıñ leşkerģâhına vardıkda ģayme-i maģşûşa bi’d-duģûl selâm vermeksizin nezdine oturduķda la‘în-i merķûm “Ben müslümân degil miyim niģün selâm vermediñ?” diyü vechini buruşdurup şiddet ü vaģşini izdiyâd eylemesiyle Büreyr dağı “Sen Resûl-ı Ĥudâ’ıñ oğlı ile muķâtele etmek ve ol ģazrete ve Ehl-i beyt ü aşģâbına şü içürmemek gibi bir ģâl-i ģalâlet-iştimâlde bulunduđıñ cihetle kendüñde ģmân ve islâmiyeti mi ararsıñ.” diyüp işbu sözler la‘în-i merķûma te’şîr ederek mûmâ-ileyhi taşdıķ etmiş ise de faķaģ Rey memleketiniñ vâlîliği ‘uhde-i taşarrufına iģâle ģılınacağından ģubb-ı câģ kendüsini müteveccih-i râh-ı ģümrah edüp beyt:

Şevķ-i emâret-i Ĥaberistân-i mülk-i Rey

Ĥekdi seni cehenneme hey İbn Sa‘d hey

medlülınca cenâb-ı Hüseyñ’ıñ muģharebesinden el ģekmeyeceğini ve şâyed muķâteleyi terk etmiş olsa mezkûr vâlîlikden maģrûm olacağı gibi Yezîd ve ‘Ubeyd bin Ziyâd nezdinde dağı min-ba‘d nazâr-ı kûtâh ile baķılacağını beyân eylemesi üzerine mûmâ-ileyh Büreyr’ıñ la‘în-i merķûmuñ şü derece [s. 39] müstaģraķ-ı deryâ-yı ģalâlet ve mülebbes-i libâs-ı şekâvet olduğı ģayret ü ta‘accübini mücib olmağla oradan bi’l-müfâraķa ģuzûr-ı ģazret-i Hüseyñ’e gelüp şüret-i ģâli ģikâye eyledi ve irtesi şabâģ muģharebeye bidâ’ olunacağından İmâm Hüseyñ ve Ehl-i beyt’i ve aşģâb-ı kirâmları o gece şabâģa ģadar ‘ibâdât u münâcât ile meşģûl olup şabâģa yakın ģazret-i İmâm-ı ģilâfet-ittisâm ģünüde-i refref-i

⁴⁰ “Aķar’dan Allâh’a sığnırım.”

⁴¹ “Allâh’ın laneti yüz bin olsun.”

istirahat olduğda Sulṭān-ı kevneyn seyyidü's-şakaleyn şallā'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz zuhūr edüp "Ey oğul āl-i Muhammed'in şehīdisiñ, melā'ike-i āsmān seniñ rūhıñı istikbāl edecekler melül olma seni gerek ben gerek vālid ve vālide ve birāderiñ ārzū ederiz." ve daha sā'ir lāzım gelen cevāhir-i zevāhir teblīgātını tanzīm-i rişte-i beyān buyurdıklarından soñra cenāb-ı Hüseyn h'ābdan bīdār olarak muḳadderāt-ı ilāhiyyeye gerden-dāde-i rızā olup tal'aṭ-ı āfitābdan soñra 'Ömer ibn Sa'd'ın (la'netu'llāhi 'aleyh) tehiyye-i esbāb-ı harb u kıtāl ve tertīb-i 'asākir-i bed-ḥişāl ile meşğül olup meymeneye 'Amr bin el-Ḥaccāc'ı ve meysereye Şimr zi'l-Cevşen'i ta'yīn ve bunlardan süvārī olınanlarıñ ikinci derece ḳumandanlıgını 'Azre bin Ḳays'a ve piyādeler ḳumandanlıgını Şebeş bin Rib'ī'ye ihāle vü tevcīh ve 'alem-i la'net-nümāyı daḫı ḡulāmı Züveyd'e teslīm eylediği cenāb-ı Hüseyn'in ma'lūm-ı 'ālīleri olduğda kendüleri daḫı aşḫāb-ı kirāmını tertīb ü müheyyā ve 'alem-i beyzā-fāmı birāder-i 'ālī-ḳadrları cenāb-ı 'Abbās'a i'tā buyurmalarıyla ve Şimr tarafı ilerü gelüp şaff-beste olduklarında İmām Hüseyn aşḫāb-ı kirāmıyla berāber tūr ü şemşirlerini [s. 40] ḫāmil olarak muḳābelelerinde tūrdılar. Hür bin Yezīd der-'aḳab 'Ömer ibn Sa'd'ı bulup "Eşleḫ'llāh ey 'Ömer, İmām Hüseyn ile muḳātele ve muḫārebeyi naşıl tecvīz edersiñ kendüsi ḡulistān-ı ḫoş-büy-ı risāletin nev-ḫīz-i ḡonce-i yādigārı ve būsān-ı Fāṭıma vü Murtażā'nıñ ḫatmī-i bū-nişārı olup zāt-ı celilü'l-ḳadr-ı 'ālīlerini āzürde-i dest-i ḫazān etmek ne büyük ma'siyet ve ḫaḳḳ-ı ḫümāyūnlarında şu mertebe fi'le cūr'et ne cesāretidir ki fā'ili ḫırmān-ı ebedī ve ḫüsrān-ı sermedīde ḳalup şefā'at-ı 'ālī-i ḫazret-i Muşṭafāviye'ye daḫı nā'il olamaz." diyü kelimāt-ı şıdk-āyātını ifāde vü beyān etmiş ise de la'in-i merḳūmuñ ḡuşında olan penbe-i ḡaflet ü ḫalālet bu sözleriñ ḫüsn-i te'sşirine ḫaylūlet ederek Yezīd'in emriyle 'Ubeyd bin Ziyād kendüsini muḳāteleye me'mūr etdiginden bu bābda ma'zūr olup ol vechle muḫārebe edeceğine söylemesi üzerine Hür bin Yezīd la'in-i merḳūmuñ ma'iyetinde bulunmaḡı bir vechle ḳabūl etmeyüp toḡrica nūr-ı dīde-i mu'minīn cenāb-ı Hüseyn (raḫıya'llāhu te'ālā 'anh) ḫazretleriñ leşkeri tarafına gelerek "Ey ferzend-i Resū'llāh bu ḫavmiñ ḫaḳḳ-ı ḫümāyūnlarında şu vechle vuḳū' bulacaḡ mu'āmele-i şeḳāvet-kārānesini evvelce tefehhüm etmiş olsaydım İbn Ziyād emrini ṭanımayup sizi ve leşkeriñizi tevḳīf etmez idim. Yā Hüseyn benim taḳşirātımı 'afv it ve ben Yezīd 'askeriyle muḫārebe etmek ve şu şūretle size ḫālimce nuşret ü mu'āvenetde bulunmaḡ maḳşadıyla geldim." dimesiyle cenāb-ı Hüseyn kendüsini ḫüsn-i ḳabūl ve ḫaḳḳında da'avāt-ı ḫayriyyeyi mebzūl buyurmaları [s. 41] üzerine mūmā-ileyh Hür hemān Yezīd 'askeri tarafına gidüp "Ey ehl-i Kūfe sıbṭu'n-nebī İmām Hüseyn'i nice nice mekātīb ve ādemler gönderüp Kūfe'ye da'vet etdiñiz ve kendüsi daḫı icābet buyurup geldi ve sizler ise ḳatlini tecvīz ederek ceng ü cidāle geldiñiz ve Fırāt şuyını kendülerine ve Ehl-i beyt ü aşḫābına bir ḳatre bile içirmedeñiz. Yahūdīler ve naşārālar bu mişillü denā'eti irtikāb etmezler. Ey Kūfeliler ve ey leşker-i Yezīd şaḫn-ı zemīnde sizden ḳabīḫ ve sizden menḫūs ḫiç kimse ḡörülüp işidilmemişdir." kelimātını āvāz-ı tīz ile söyledikde düşmenler tarafından üzerine oḡlar endāḫt edildi.

Cenāb-ı hilāfet-niṣāb efendimiz bir deveye süvār olarak leṣker-i Yezīd’iñ karşıısına varup “Ey Kūfeliler size birkaç neṣāyih söyleyeceğim her ne kadar kārger-i te’ṣīr olmayacağını bilür isem de faķaṭ ḥaķķımda iķā’ eylediñiz ğadr ve mu’āmele-i cān-fersā ‘inde’llāh ḥuccet olmak ve ḥalife daḥı i’lān olunmaķ üzere işbu neṣāyih irādını münāsib gördüm ve kabūl olunmadığı ṣūretde seyyi’ātını size ḥavāle etdim. Ey ehl-i Kūfe ve leṣker-i Yezīd cümleñiñ ma’lūmıdır ki ben Resūlu’llāh’iñ kıızı oğlıyım ve ol ḥazret benim ḥaķķımda ve birāderim Ḥasan ḥaķķında ehl-i cennet cevānlarıñiñ seyyidi buyurdu ve ben Ḥaķķ te’ālāñiñ yalanı nehy etdiğini bileliden berü hiç yalan söylemedüm ve va’deye muḥālefet etmeği irtikāb ve kabūl etmedim ve hiçbir müslümāni āzürde etmedim ve emr-i teklīfden berü namāz bile terk etmedim. Eger ḥazret-i ‘İsā ve Mūsā’dan bir ḥımār yādigār qalmıṣ [s. 42] olsaydı naṣārā ve yahūdīler dest-i ihtirāmda ḥıfz ederler idi ve ben sıbtu’n-nebī oldığım ve siz daḥı anıñ ümmeti bulunduğınız ḥalde katlime kıyām ediyorsuñuz size müslümān ismi nice ıtlāķ olunur ve benim katlimi kañğı delīl ile tecvīz edersinüz? Ben dūnyādan i’rāz edüp cedd-i emcedimiñ Ravza-i Muṭahharalarına mülāzemetle serā-perde-i i’tikāf içre imrār-ı vaķt etmekte iken beni kendü ḥālime koamadınız bi’z-zarūr Medīne’den Mekke’ye ‘azīmetle ḥarem-i Ḥudā’ya ṣıgındım ve ‘ibādet ü ṭā’at ile meṣḡul olmuṣıdım. Siziñ birbirini müte’ākīb ādemleriñiz gelüp ve müte’addid mektūblarıñızı ibrāz etmeleriyle münderecātında yolıma cān ve baş fedā edecek idiñiz. Onlar şöyle ṭursun ṣimdi katlime kıyām edüp yüzüme kılınc çekiyorsuñuz. Ey Kūfeliler beni kendü ḥālime bırağıñ yine maḥall-i me’lūfıma ric’at edeyim.” maķālāt-ı cān-gūdāzını itmām etdikde Kūfeliler hiç cevāp vermeyüp başlarını aṣağı egdiler ve ba’zıları daḥı “Yā Ḥüseyn o mektūbları irsāl edenler bizden degildir ve bizim ḥaber ve ma’lūmātımız yokdur.” dimeleriyle cenāb-ı Ḥüseyn ḳurret-i ‘ayn-ı müslimīn “El-ḥamdu’llāh ḥuccetimi itmām etdim.” diyüp aṣḥāb-ı kirāmı nezdine mülḥik ve kendüsini mevte ḥāzırlayup ḥarbiñ zuhūrına müterākķıb oldu ve bulunduḳları mevķi’iñ eṭrāfına o vaķtiñ uṣūl ve ‘ādetinden olmak üzere evvelce ḥafir etdikleri ḥandaķ derūnına ḥār u ḥāṣāk ve ḥaṭab ṭoldurılıp āteṣ ilķā edildikde ‘alevler çıkmağa başladı. Yezīd leṣkerinden bir ḥabīṣ meydāna çıkup “*ebṣīru fi’n-nār*”⁴² diyü cenāb-ı Ḥüseyn’e feryād etmesiyle İmām-ı maḥlūm-ı [s. 43] hilāfet-mevsūm “*Allāhume currahu illā’n-nār*”⁴³ du’ā-yı icabet-intimālarını mün’atıf-ı sürādīķāt-ı ulūhiyyet eyledikde fi’l-vāķi’ ol mel’ūn esbinden düşüp ve ayakları üzengide qalaraq ḥayvān koṣar iken zıkr olunan ḥandaķa düşerek “*da’vetu’l-maḥlūmi mücābun*”⁴⁴ medlūlunca ol ṣaķī ser-ā-pā yanmıṣdır. ‘Ömer ibn Sa’d-ı la’iñ cenāb-ı İmām Ḥüseyn’iñ ṣaff-beste olan aṣḥāb-ı kirāmı ṭarafına bir oķ endāḥt etmekle muḥārebeye bidā’ olunup ve ol rüz-ı ciğer-süz daḥı hicretiñ altmış birinci senesi Muḥarrem’iñ onuncı cum’a ğünü idi.

Ḥür bin Yezīd ḥuzūr-ı ḥazret-i Ḥüseyn’e gelerek “Ey nūr-ı dīde-i Fāṭımatü’z-Zehrāvī ḳurretü’l-‘ayn-ı cenāb-ı Murtaḥā ibtidā seniñ yoluñda fedā-yı cān eden ben olayım.” diyü meydān-ı ḥarbe çıkmasını ricā etdikde müṣārün-ileyh ḥazretleri daḥı ruḥṣat vererek mūmā-ileyh Ḥür, Yezīd leṣkerine

⁴² “Onu cehennemle müjdeliyorum.”

⁴³ “Allāh’ım onu cehenneme sürükle.”

⁴⁴ “Mazlumun çağrısına cevap verilir.”

varup kırk nefer la'îni katl etdikden sonra 'âkıbet kendüsi ağır derecede mecrûh olarak ol hâlde İmâm Hüseyin (radıya'llahu te'âlâ 'anh) efendimiziñ huzûr-ı 'âlîlerine getirildükde zât-ı hilâfet-me'âbları mübârek elini anıñ yüzine vaz' edüp *"Ente'l-hurru kemâ semetke ummuke hurren ve ente'l-harfey ed-dunyâ ve'l-âhira"*⁴⁵ bedi'ü'l-keâmını irâd buyurdu ve Hür dağı 'âzim-i dâr-ı beğâ oldu. Bundan sonra iki taraftan dağı muktezâ-yı uşul ü 'âdet üzere birer birer âdemler çıkarılıp âteş-i kıtâl pür-ışti'âl olup aşhâb-ı kirâmıñ kuvve-i darbıyla haylîce mel'ûnlar mütevârî-i tâbût-ı cahîm olmağla basılınca 'Amr ibn el-Haccâc, 'Ömer ibn Sa'd'ıñ (la'netu'llâhi te'âlâ 'aleyhimâ) [s. 44] nezdine varup aşhâb-ı kirâmıñ şecâ'at ü besâletlerinden ve kendüleri gerçi bir şirzime-i kalîle ise de epeyce âdem katl etdiklerinden bahşle "Meydân-ı harbe birer birer âdem çıkarılmayup cümlemiz birden hücüm ve şu vechle aşhâb-ı Hüseyin'i cerh ve katl ile ma'düm edelim." diyü feryâd etmesi üzerine ol vechle hücüm olunup aşhâb-ı kirâm tarafına yağmurlar gibi oğlar yağmağa başladı. Aşhâb-ı kirâm beşer onar 'inân-ı 'azîmeti mün'aıf-ı cânib-i cinân eylemeleriyle nezd-i İmâm Hüseyin'de mağâdîm-i 'âlîleriyle birâder ü 'amm-zâdeleri ve Ehl-i beyt'den mâ-'adâ kimesne kalmadı. Binâ-ber-în düşmenler meydâna âdem talebinde ısrâr eyleyüp müşârün-ileyhim hazâratından evvelâ 'Abdu'llâh bin Müslim bin 'Aqîl bin Ebî Tâlib sâniyen Ca'fer ibn 'Aqîl şâlişen 'Abdu'r-rahmân bin 'Aqîl erba'an Muhammed ibn 'Abdu'llâh Ca'fer ibn Ebî Tâlib hâmisen 'Avn ibn 'Abdu'llâh ibn Ca'fer birer birer meydân-ı cenge girerek Yezîd leşkeri tarafından şehîd edilmişlerdir. Müşârün-ileyh 'Avn'dan sonra Kâsım bin Hasan bin 'Alî el-Murtażâ cenge hâzırlanup nazar-ı 'âlî-i İmâm Hüseyin müşârün-ileyhe muhâzî olduğda kendüsiniñ ceng ü cidâle âmâde olması kalb-ı rikkat-efzâlarına te'sîr eyledikde müşârün-ileyhe şarılıp ağlaşdıktan sonra her ne kadar kendüleriniñ ceng etmelerini tecvîz buyurmamışlar ise de cenâb-ı Kâsım, İmâm Hüseyin'iñ pây-ı su'ât-ihtivâlarına kapanup ve kendüleri önünde fedâ-yı cân eyler ise 'inde'llâh merâtib-i 'ulyâya mazhar olacağı beyânıyla müsâ'ade buyurılmasını temennî eyledikde [s. 45] müşârün-ileyh hazretleri nâ-h'âh ruşat verüp zât-ı 'âlîleri Yezîd leşkerinden otuz beş la'îni hâk-i helâke düşürdükden sonra kendüsi dağı 'âzim-i semt-i cinân oldu. Andan sonra 'Abdu'llâh bin Hasan bin 'Alî çıkup o dağı şehîden mütevârî-i cennetü'l-me'vâ oldu. Andan sonra 'Osmân bin 'Alî ve Ca'fer ibn 'Alî ve 'Abbâs bin 'Alî birer birer şehîd olup müteveccih-i semt-i firdevs oldılar ve andan sonra 'Alî Ekber bin Hüseyin çend la'îni katl etdikden sonra günûde-i pister-i şehâdet oldu. İşbu Ehl-i beyt'den mâ-'adâ cenâb-ı İmâm Hüseyin'iñ önünde fedâ-yı cân eden yetmiş iki zevât olduğü menkûş-ı evrâk-ı tevârîhdir *"la'netu'llâhi te'âlâ 'alâ Yezîde ve 'alâ a'vânihî"*⁴⁶

Büstân-ı sünbül-i habîb-i Hudâ ve gülzâr-ı gül-i 'Aliyyü'l-Murtażâ hazret-i İmâm Hüseyin efendimiziñ bi'l-cümle aşhâb-ı kirâmıñ şehâdetlerinden sonra şâha-i Kerbelâ-yı belâda tenhâ kaldıgını Şimr zi'l-Cevşen gördükde piyâdeleriyle müşârün-ileyhe hücüm edüp zât-ı şibr-simât-ı 'âlîlerine şemşîr-i tîzini niyâmından bi'l-ihrâc ol la'net-i fesekayı başından tağıtdıktan sonra şu içmek üzere Firât Nehri tarafına toğrı gitmekde iken ol mel'ûnlar haylûlet edüp şu içürmediler ve zât-ı 'âlîleri

⁴⁵ "Sen annenin seni dünyaya özgür olarak getirdiği gibi özgürsün. Sen dünya ve ahiretin zanaatkârısın."

⁴⁶ "Allah'ın laneti Yezid'e ve ona tabi olanlara olsun."

tekrār girü geldikte her tarafından Yezîd leşkeri oğlar endāht edüp kılinc ve nîzeler ile vücūd-ı bihbūdlarını mecrūh ederek esbinden aşağı düşürdüklerinde Nasr ibn Haraşa-i la'în hancer-i zulmla birtakım cerîha daha ĩkâ' etdikden sonra Şimr zi'l-Cevşen-i mel'ün re's-i 'ālî-i hazret-i Hüsey'n'i zebh eyledi [s. 46]

(Li-Muħarririhi) beyt:

Ağlaşılmaz mı a şūfî zulmile katl olıcağ

Nūr-ı çeşm-i Fāṭıma sıbt-ı ḥabîb-i kibriyā

Bu bābda nice nice tafşilāt var ise de gūş ve istimā'ı ehl-i ĩmānıñ tākāt ve taħammülinden bîrūn olmağla ḥāme-i 'aczi cāme ser-nihāde-i tariğ-i ihtişār olduğundan bu kadar ile iktifā olındı. Cenāb-ı şāh-ı şehîd-i Kerbelā ĩmām Hüsey'n Medīne-i Münevvere'de hicretin dördüncü senesi 'ālem-i fāniyi tal'at-ı mehtābıyla rüšenā edüp sinn-i 'ālileri elli yediye resīde olduğda işbu ḥādişe-i ciger-süz peydā-yı sāha-i bürüz olmuşdur. Cenāb-ı şehîd-i mazlūmuñ muḥārebesinde bulunan mel'ünlarıñ velā-siyyemā cārihleriyle kātıl ve elbise-i hümāyūnlarını ve 'aşā ve taḳye ve sā'ir eşyalarını ğaşb eden ḥā'ınlarıñ her biri birer 'ilel-i muzırre vü maḥūfeye dūcār ve pençe-i faḳr u fākaya giriftār olarak müddet-i ḳalīle zarfında ekşerisi 'āzim-i nār-ı ceḥennem oldılar. Şāh-ı şehîd-i Kerbelā cenāb-ı Hüsey'n-i 'ālem-behā efendimiziñ cesed-i mübārekinde otuz üç kılinc yarası bulmuşlardır. Müşārün-ileyh ḥazretleriniñ şehādetinden sonra esb-i hümāyūnları bir tarafında ḳarār etmeyüp öteye berüye firār tekrār gelüp rüy u mūyını el-ḥazretiñ ḳanına sürüp re's ü gerdānını rengin ederdı. Şehîd-i mazlūm (raḳiya'llāhu te'ālā 'anh) civār-ı rahmete vāşıl olduğda mezkūr esbiñ yalnız ḳaldığını ve öteye berüye firār edüp yüzini [s. 47] yerlere urduğunu Ehl-i beyt görmeleriyle işiñ ne olduğunu añlayarak feryād u fiğāna başlamışlar idi. Şimr zi'l-Cevşen (la'netu'llāhi te'ālā ilā yevmi'l-ḳiyāme) bir gürūh-ı mekrūh ile Ehl-i beyt'in çādırlarına müteveccih olup emvāl u eşyalarını ğaşb ve yağma ederek ve diğere çādırda Zeyne'l-'Ābidin'i gördükde Şimr zi'l-Cevşen ḳatline ḳıyām etmiş ise de müşārün-ileyh ḥazretleri ma'şūm ve o aralık mariz olmasına mebnā la'ın-i merḳūmuñ yanında bulunan Ḥamīd bin Müslim men' etmiştir.

'Amr ibn Sa'īd şühedā-yı Kerbelā'nın re'slerini nîzeler ucına taḳdırup Kūfe ḥākimi mezkūr 'Ubeyd bin Ziyād nām ḥā'ine alay göstermek için leşkerine tevzi' eylediği gibi Ehl-i beyt'i maḥmillere bindirüp ve cenāb-ı Hüsey'n'in re's-i 'ālilerini daḫı Beşir ibn Mālik ve Ḥavli bin Yezid'e (la'netu'llāhi 'aleyhimā) bi't-teslīm 'Ubeyd bin Ziyād'a gönderdi. İşbu re'sler Kūfe'ye dāhil olduğda evvelā cenāb-ı şehîd-i mazlūmuñ re's-i 'ālilerini Beşir ibn Mālik İbn Ziyād'ın önüne ḳoymasıyla la'ın-i mezbūr elinde bulunan çüb ile re's-i müşārün-ileyhiñ dişlerine bir kerre urduğda orada bulunan İbn Erḳam feryād u nāle ile cenāb-ı Hüsey'n'in leb ü dendānını ḥazret-i peygamber öper iken gördüğinden bahşle işbu fi'le cür'et-i sezāverî-i la'net olduğımı söyledikde ḥuzzār āvāz-ı tüz ile ağlaşdılar.

'Ubeyd bin Ziyād re's-i 'ālî-yi ḥazret-i Hüsey'n'i İbn Ḳays ve Muḥşin bin Şa'leb ve Şimr zi'l-Cevşen nām ḥabāşet-endāmlarına bi't-teslīm Ehl-i beyt ile birlikde Yezid'e göndermesi üzerine mel'ün-ı merḳūmlar Şām'a vuşul ve nezd-i [s. 48] şekāvet-vefd-i Yezid'e bi'd-duḫūl şehîd-i mazlūm

İmām Hüseyn'in re's-i mübârekini la'în-i mezbûruñ öñine kodılar. Yezîd-i bed-baht biraz rāh-ı gümrāh-ı tefekkürde turup mu'ahharan bir altun sini getürderek re's-i müşârün-ileyhi vaz' eyledi ve meclisinde bulunan cemā' ate "Bu ol kişiniñ başıdır ki benimle iddi'ā-yı müfāharet ederdi. Şöyle ki 'Benim peder ü māder ü ceddîm Yezîd'in peder ü māder ü ceddinden daha 'ālî.' der idi. Vākı'an cedd ü māderi gerek benim ve gerek cümle halkıñ cedd ü māderinden 'ālî oldığı āşikār ise de faķat benim pederim anıñ pederinden daha fāzıldır. Zîrā ikisi de hilāfet da'vāsı edüp anıñ pederi mağlûb ve benim pederim muzaffer ve gālib olmağla hilāfet benim pederime ihsān olındı." diyüp şehîd-i mazlûmuñ (radıya'llāhu 'anh) öñ dişlerine bir çüb urdı ve orada bulunanlardan biri "Ey Yezîd leb ü dendān-ı Hüseyn'i hazret-i peygamber öper iken gördüm bu ne cür'etdir?" diyüp ve diger biri dağı "*Ķat'a'llāhu yedeke yā Yezîd*"⁴⁷ diyü bağırup cümlesi ağlaşdılar. Yezîd-i la'în, Ehl-i beyt'i kendü sarâyınıñ haremine gönderüp kendülerine fevķa'l-āde ta'zîm ve hürmet olunmasını emr etdi ve şehîd-i mazlûmuñ mağdûm-ı necābet-mevsûm-ı 'ālîleri Zeyne'l-Ābidîn ile cenāb-ı 'Ömer'i ta'āmına da'vet edüp hürmet ve ri'āyet eder idi.

Bir gün Yezîd-i la'în dört yaşında bulunan oğlını celb edüp ve 'Ömer bin el-Hüseyn dağı dört yaşında olmağla müşârün-ileyh 'Ömer'e kendü oğlı ile güreş edebilür misiñ? didükde müşârün-ileyh hazretleri dağı "Bir kılınc baña ver bir kılınc oğlına [s. 49] ver de kıtāl edelim." diyü cevāb vermesiyle la'în-i merķûm müşârün-ileyhi sînesine başup "Arslan oğlı arslan olur." didi. Yezîd-i la'în çend gündend soñra Ehl-i beyt-i İmām Hüseyn'i kemāl-i ikrām u ihtirām ile ma'iyetlerine otuz nefer süvārî verüp Mekke-i Mükerreme'ye i'zām eyledi "*la'netu'llāhi te'ālā Yezîde ve 'alā a'vānihi ve la'netu'l-melā'iketî ve'n-nāsi 'aleyhim ecma'în.*"⁴⁸

(Li-muħarririhi)

Vāy bu 'ālem ki yine şüret-i 'umrān gözedür
Ķatlı olup haylî nebî olmuş iken hûn-efşān

Oldı ez-cümle Yezîd emri ile sıbt-ı Nebî
Kerbelā'da hedef-i hançer-i zulm-i bürrān

Nice aşhāb ile sādātı idüp āmācgāh
Ķıydı zālîm fi'e-i bāğıye-i bî-iz'ān

Ağla ey dil ne 'aceb çekdi ta'ab Āl-i 'Abā
Dest-i düşmende şusuzluğla idüp 'azm-i cinān

Ķıldı tenfîz o ħabiş ibn Ziyād emr-i Yezîd'i

⁴⁷ "Allāh senin ellerini kessin yā Yezîd!"

⁴⁸ "Allāh'ın, meleklerin ve insanların laneti Yezid ve yardımcılarının üzerine olsun."

Varṭa-i la' nete atdı kendin hemçü şeyṭān

İbni Sa' d'e ne diyem kim münteķımı Mevlā'dır
Ol ŧehiñ ḳatlini der-uhde idüp oldu revān [s. 50]

Ağlasun geldi yine 'aşr-ı Muḫarrem mātem kim
Ol Yezīd'e ederek hem la' neti ehl-i imān

Edhemā vird-i zebān oldu saña vāh Ḫüseyñ
Ḫubb ile emr idiyor ālini Faḫr-ı dū cihan

Ḳāle resūlu'llāh ṣallā'llāhu 'aleyhi ve sellem “*Ma'rifetu āli Muḫammedin berā'etun mine'n-nāri ve ḫubbu āli Muḫammedin cevāzun 'ale's-sırāṭi ve'l-vilāyetu li-āli Muḫammedin emānun mine'l-azābi*”⁴⁹ ŧadaḳa resūlu'llāh bu bābda nice nice eḫādīs-i nebeviyye görülmüş ise de bu risāle-i kem-māyeye derci tensīb edilemedi.

*Allāhume enşur imāme'l-muslimīne vefiḳ vükelā'ehu ve vüzera'ehu mahasine'l-umūrih fī külli ḫinīn bi-ḫürmeti seyyidi'l-murselīn.*⁵⁰

⁴⁹ “*Āl-i Muhammed'in marifeti ateşten beraettir. Yine onun ehlinin sevgisi sırat üstünde kolaylık sağlar. Muhammed'in āline dostluk azaptan emniyettir.*”

⁵⁰ “*Allāh'ım müslümanların imamını muzaffer eyle. Onun vekillerini ve vezirlerini her daim gönderilmişlerin efendisi hürmetine en güzel şekilde muvaffak eyle.*”